

Samfunn for alle

NORSK FORBUND FOR UTVIKLINGSHEMMEDE

3
2019

Hva skjer i Trondheim?

Side 8

De modige Vågå-vergene

Side 14

Filmen om Emilie

Side 18

Omkamp?

Hedvig Ekberg
Generalsekretær

Er det noe vi ikke ønsker, er det omkamper. Dette gjelder så klart kamper som vi tidligere har vunnet. Nå kan vi bli nødt til akkurat det. Denne gangen gjelder det brukerstyrt personlig assistanse (BPA). BPA er kommunale tjenester som den enkelte selv kan være med å styre. Det vil si være med å bestemme hvem som skal yte bistanden, når, hvor og hvordan. For de som har ønsket BPA og har fått dette, har det i stor grad medført at bistanden er blitt mer individuelt tilrettelagt.

I St. proposisjon nr 60 (2004-2005) ble det slått fast at også personer med utviklingshemning og barn under 18 år skulle omfattes av muligheten for å kunne motta kommunale tjenester organisert som BPA. Første del av kampen var vunnet. Neste steg i kampen var en rettighetsfesting av BPA. For NFU var ikke dette bare en kamp om rettighetsfesting, men også for at mennesker med utviklingshemning skulle få fortsette å være omfattet av ordningen. Heldigvis vant vi frem og mennesker med utviklingshemning ble omfattet av rettighetsfestingen når den kom i 2015.

Regjeringen har varslet at de vil ha en gjennomgang av BPA-ordningen. Før sommeren skal det nedsettes et utvalg som skal levere en utredning om to år. Kommer utvalget med forslag til endringer vil det ta ytterligere et par år før noe skjer. Det vil si at det ikke er noen umiddelbare endringer som vil komme.

Det bekymrer oss at departementet har fått faglige råd, hvor det blant annet sies at BPA til personer med kognitiv svikt skiller seg fra det BPA og independent living egentlig var ment som. Det sies også at BPA ordninger for personer med kognitiv svikt kan være problematiske i et pasient- og brukersikkerhetsperspektiv.

Regelverk og praksis i BPA-ordningen skal gjennomgås. Det er viktig at det ikke åpnes opp for at noen grupper av mennesker med nedsatt funksjonsevne skal fratras muligheten for BPA. NFU samarbeider derfor med 7 andre organisasjoner for å kunne påvirke det arbeidet som nå skal gjøres. Blant annet har vi hatt møte med eldre- og folkehelseminister, Sylvi Listhaug, vi vil spille inn navn på personer som vi mener bør være med i et utvalg og vi har sendt brev til departementet om hva vi mener en BPA-ordning skal innebære.

Samtidig som vi arbeider for at de som ønsker det skal kunne få BPA, vil vi parallelt jobbe for at tjenester som er organisert på ordinært vis blir bedre og mer individuelt tilrettelagt. Målet er at alle mennesker med utviklingshemning kan leve likestilte, aktive og meningsfulle liv.

NFUs administrasjon ønsker dere alle en riktig god sommer.

Samfunn for alle

**Medlemsblad for
Norsk Forbund for Utviklingshemmede**

Fem utgivelser per år
Årsabonnement: 400 kroner
ISSN: 0803-5105

Ansvarlig redaktør:
Jens Petter Gitlesen
jpg@nfunorge.org

Journalist:
Frilansjournalist Bitten Munthe-Kaas
sfa@nfunorge.org
Telefon: 928 36 809

Korrektur:
Evy Utne Knutsen

Adresse:
Samfunn for Alle,
NFU Postboks 8954
Youngstorget
0028 Oslo

Sentralbord: 22 39 60 50
E-post: post@nfunorge.org
www.nfunorge.org
www.facebook.com/NFUNorge

Annonseakvisitør:
Salgs Forum AS
Tlf: 51 31 57 00/91 59 05 78
E-post: post@salgs-forum.no
www.salgs-forum.no

Forsidebilde: Kristoffer Carlin

Design og layout: Marte Louise Lilleby / Aase Bie
Trykk: Gunnarshaug trykkeri

Utgivelse 4, 2019 kommer uke 41
Frist for saker: 21. august
Annonsefrist: 4. september

INNHOOLD

- 6** FN-kritikk av Norges CRPD-satsning
- 8** Hva skjer i Trondheim?
- 12** Politiker og lokallagsleder
- 13** NSR-møte i Århus
- 14** De modige Vågå-vergene
- 18** Filmen om Emilie
- 25** Korpus i Gjøvik
- 26** Fortsatt misnøye i Halden
- 30** Skyhøye husleier
- 32** Grande med stortingsmelding
- 35** NFUs fagkonferanse
- 38** Litt av hvert
- 48** Den store journalistprisen

Om å telle livslykke

Jens Petter Gitlesen
Forbundsleder

Måling og telling er populært for tiden. I kommunal forvaltning kalles slikt ofte for mål og resultatstyring. Den politiske venstresiden slår mynt på saken og kaller det for «New Public Management», selv om systemene er like utbredt, uavhengig av hvilke partier som har makten. Utviklingen kommer av datateknologien.

Med tiden er det kommet et hav med planleggings-systemer, kontrollsystemer, beslutningsstøttesystemer og rapporteringssystemer som kommunal forvaltning bruker for å sikre at kommunen fungerer på best mulig vis. Systemene forteller forvalterne hva som bør gjøres og hva som vil skje. Skal systemene fungere, så må de fores, slik er opphavet til rapporteringsregimene.

Alt er ikke like lett verken å måle eller å tallfeste. Problemer som ikke kan løses, unngås. Systemene fores derfor bare med det som kan telles og måles. På den måten bekrefter målstyringen Ibsens velkjente ord: «Hvor utgangspunktet er galest, blir titt resultatet originalest». Hadde Ibsen levd i datasystemenes tid, så ville han nok påpekt det mange med utviklingshemning opplever, - resultatet kan også bli vel så tragisk som originalt.

OVERFORBRUK ELLER UNDERBUDSJETTERT?

Fra tjenestene rapporteres det om tre forhold: Sykemeldinger, alvorlige hendelser og ressursbruk. Rapportene slås sammen, filtreres og ender opp hos rådmannen som skriver saksfremstilling til politikerne. Om høsten heter saken budsjett, om våren er navnet revidert budsjett. Det reviderte budsjettet har en tendens til å vise overforbruk. Det ligger i ordet overforbruk

at en må redusere forbruket. Strammere budsjett fører til flere sykemeldinger, flere alvorlige hendelser og enda større overforbruk. Ond sirkel er navnet på en slik dynamikk.

Tenk om rådmannen i stedet for overforbruk hadde sagt underbudsjettet. Innholdet ville vært det samme, men politikerne ville reagert annerledes.

MÅLSTYRING UTEN MÅL

Målsetningene med omsorgstjenestene er å bidra til at alle har aktive og meningsfulle liv. Slike målsetninger er vanskelige og krevende å registrere og umulige å tallfeste. For å tekkes datasystemene har kommunene kuttet ut tjenestenes formål. Målsetningen med omsorgstjenestene har aldri vært lavt sykefravær eller lav pengebruk.

Politikere er som oss andre. Det er veldokumentert at tjenestene til mennesker med utviklingshemning ofte fungerer svært dårlig. Mange får for lite tjenester og for lite individuelt tilpassede tjenester. Slik blir det når styrerne ikke kjenner til feltet som de skal styre og i tillegg får informasjon fra målstyringssystemer som har utelatt målsetningen med virksomheten.

Hadde jeg fått bestemt, så skulle kommunene hver høst behandlet en sak om hvilke liv innbyggere med utviklingshemning skulle få leve. Den saken skulle blitt behandlet før budsjettet. Hver vår, før kommunen behandlet revidert budsjett, skulle de behandlet en rapport om hvordan livet til innbyggerne med utviklingshemning virkelig var. Budsjettet er en plan for hvordan en skal anvende og anskaffe ressurser. Så lenge en ikke tar hensyn til det som budsjettet skal anvendes til, kan en heller ikke sette opp et godt budsjett.

Rettelse

I omtalen av Tiansaken i Samfunn for alle nr.1 2019, kunne en lese: «Foreldrene bodde selv sammen med sønnen med barneautisme og alvorlig utviklingshemning til han fylte 18 år. Da overlot de huset til ham og flyttet selv til Harstad. Siden har de betalt for BPA-tjenestene han har fått av en privat leverandør av egen lomme».

Vi er blitt gjort oppmerksomme på at det riktige skal være at i perioden august 2016 til og med februar 2017, betalte foreldrene drøyt kr 1.230.000,- i bistand til sin sønn.

Samfunn for alle beklager unøyaktighetene.

trygghet, trivsel og glede

FANTASTISKE Solgården i Spania

Din sommerferie i 2019

LEDSAGERFOND

Reisende til Solgården kan søke om midler fra fondet. Fondets formål er å bidra med økonomisk støtte til funksjonshemmede som må ha med seg ledsager på reisen. For søknadskriterier se solgarden.no.

En annerledes og morsom ferie!

Solgården er et tradisjonsrikt feriested på Costa Blanca, mellom Alicante og Benidorm. Deilige dager med sol, bad og mye moro. Møt nye venner i flotte omgivelser!

For turene tilrettelagt for utviklingshemmede gjelder:

Trygg ferie • helpensjon • norsk • helsepersonell bagasjeservice • eget fly • aktiviteter • underholdning

For familieferie gjelder:

Trygg ferie • eget fly • halvpensjon • barneklubber aktiviteter og underholdning for hele familien

Velkommen til Solgården 2019

Turnr	Dato	Varighet	Avreisested
590	25.06. - 09.07.19	2 uker	Stavanger Familieferie
591	09.07. - 23.07.19	2 uker	Oslo via Stavanger Familieferie (Utsolgt på fly. Ledige rom)
592	23.07. - 06.08.19	2 uker	Oslo Familieferie
593	06.08. - 13.08.19	1 uke	Oslo Tilrettelagt for utviklingshemmede - FÅ PLASSER!
594	13.08. - 20.08.19	1 uke	Bergen Tilrettelagt for utviklingshemmede

SOLGÅRDEN
trygghet, trivsel og glede

For mer informasjon og bestilling: solgarden.no

Tlf 24 14 66 60 (man - fre kl. 08.30 - 21.00)

Følg oss på

Norge måtte stå skolerett i Genève

- Norge er regnet for å være verdens beste og rikeste demokrati - og likevel klarer dere ikke bedre enn dette!

NFUS GENERALSEKRETÆR Hedvig Ekberg

AV: Bitten Munthe-Kaas

FOTO: Pia Ribsskog

NFUs generalsekretær Hedvig Ekberg legger i en samtale med SFA ikke skjul på at hun ble glad for kritikken Norge ble gjenstand for under den offisielle høringen om vårt lands oppfølging av FN-konvensjonen om rettighetene for mennesker med funksjonsnedsettelse (CRPD).

- For brukerorganisasjonene ble FN-høringen en gledelig begivenhet. I tilknytning til den offisielle høringen av Norge ble organisasjonene invitert til et eget møte med komiteen - der representantene fra norske myndigheter ikke fikk være til stede. Her fikk vi nok en gang påpekt hvilke saker vi mente det var viktig at komite-medlemmene rettet søkelyset på under den offisielle høringen.

- *Hvilke saker formidlet dere er viktigst?*

- Det gjaldt i første rekke at Norge må gjøre konvensjonen til en del av norsk lov, vergemålsloven, bruk av makt og tvang og universell utforming.

FIKK KJØRT SEG

På spørsmål om hvordan de norske utsendingene reagerte på spørsmålene fra komiteen, svarer Ekberg: - De fikk kjørt seg - for å si det sånn - i den forstand at de ble konfrontert med tydelige og godt begrunnede kritiske spørsmål. Flere av komiteemedlemmene ga uttrykk for at svarene rent umiddelbart kunne virke troverdige. - De lot seg likevel ikke lure - sett i lys av det de samtidig visste om at rettighetene til mennesker med funksjonsnedsettelse i Norge blir systematisk neglisjert. De bet seg også merke i at Norge i et tilfelle i stedet for å redegjøre om likestilling for mennesker med funksjonsnedsettelse i samfunnet, la ut i det vide og brede om kvinners situasjon.

INGEN KONSEKVENSER

Ekberg tilføyer: - Noe av medlemmene i FN-komiteen i tillegg stilte seg helt uforstående til var at norske kommuner bryter loven - uten at det får konsekvenser. Representantene for våre myndigheter ga også underlige svar da de fikk spørsmål om hvorfor Norge ennå ikke har innlemmet CRPD i menneskerettslovgivningen. De hevdet at det ikke er nødvendig ettersom «konvensjonen er fullt ut iverksatt i norsk rett». Noen viktige spørsmål vedrørende vergemål ble dessverre ikke besvart.

NY LANDRAPPORTØR

Ekberg viser ellers til at det under denne høringen var utnevnt en ny landrapportør for Norge. - Vi var svært spente på hvordan det skulle gå. Den forrige var fra Danmark og hadde god kjennskap til norske forhold. Vi fryktet derfor at det i stedet ville bli oppnevnt en representant fra et fattig land som kunne få problemer med å forstå den norske problematikken. Vår frykt viste seg heldigvis å være helt ubegrunnet. Den nye rapportøren fra Thailand hadde forberedt seg grundig og forholdt seg til virkeligheten som mennesker med funksjonsnedsettelse i Norge må forholde seg til på en måte som var helt relevant.

FN-komiteen består for øvrig av fire representanter fra Europa, mens resten er fra Afrika og Asia. - Også de viste god forståelse i sin utspørring ved at de rettet søkelyset på hvordan mennesker med funksjonsnedsettelse har det i Norge i forhold til andre innbyggere. Heller ikke de sammenliknet norske forhold med levekårene i fattige land.

- Hva tror du skjer fremover - etter denne høringen i FN-komiteen?

- Komitemedlemmene har formidlet sine kritiske kommentarer og anbefalinger, og det er nå opp til norske myndigheter å følge opp. Vi kan jo bare håpe at de gjør det. Utfordringene for oss i det sivile samfunn blir uansett å fortsette trykket. I første omgang skal vi få avklart om og på hvilken måte arbeidsgruppen bak skyggerapporten skal fortsette sitt videre samarbeid.

- Har du tro på at FN-konvensjonen etter hvert vil bidra til at utfordringene i forhold til for eksempel dagens vergemålslov og bruk av makt og tvang vil bli redusert?

- Jeg tror kanskje at det vil skje endringer i forhold til bruk av makt og tvang. Når det gjelder endringer i forhold til lowerket om vergemål stiller jeg meg mer tvilende. Motstanden er så sterk. Det har heller aldri skjedd at en FN-konvensjonen har blitt fulgt opp 100 prosent. Det er dessverre ingen grunn til å tro at det vil skje med konvensjonen for mennesker med funksjonsnedsettelse heller, svarer Hedvig Ekberg.

Hva skjer?

Etter FN-komiteens offisielle høring av de norske utsendingene, har stortingsrepresentant Sheida Sangtarash (SV) stilt spørsmål til kultur- og likestillingsminister Trine Skei Grande om hvordan regjeringen vil forholde seg til FNs anbefalinger for å sikre rettighetene til mennesker med funksjonsnedsettelse. Skei Grandes svar er gjengitt på NFUs nettside www.nfunorge.org

Slutt med tvangsbehandling!

Komiteen som overvåker statenes etterlevelse av konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) ber Norge om å slutte med tvangsbehandling.

Etter høringen av Norge i CRPD-komiteen, kom komiteens anbefalinger til Norge. Tvang og makt har relevans for flere artikler. Konvensjonens artikkel 14 omhandler frihet og personlig sikkerhet. Alle punktene i denne artikkelen er gjengitt på www.nfunorge.org

Skyggerapport

En representant fra Norges Handikapforbund og generalsekretær Hedvig Ekberg fra NFU har deltatt i arbeidet med å lage sivilsamfunnets første samordnede alternative (skygge)rapport. Hensikten med rapporten er å gi et bilde av Norges oppfølging av CRPD. De presenterte et utkast for FN-komiteen i Genève på et møte i 2018.

Følgende ni organisasjoner satt i en arbeidsgruppe som utarbeidet rapporten: Norges Døveforbund, Hørselshemmedes Landsforbund, Norges Blindforbund, Unge funksjonshemmede, ULOBA, Stopp diskrimineringen og representanter fra administrasjonen i FFO. Alle var representert i Genève under FN-komiteens offisielle høring av Norge i mars i år. Det stod 120 organisasjoner fra sivilsamfunn bak rapporten.

HVA SKJER I TRONDHEIM?

Demonstrasjoner, aksjoner og dialog

AV: Jens Petter Gitlesen

FOTO: Privat

Hva skjer i Trondheim? Adresseavisen og NRK Trøndelag har i lang tid formidlet informasjon om kritikkverdige forhold i tjenestene til innbyggerne med utviklingshemning. Både de, deres pårørende, ansatte og andre engasjerte gikk ut i gatene med krav om at også mennesker med utviklingshemning skal kunne leve gode liv.

Det som utløste aksjonene som startet 11. februar, var at ansatte gikk ut og sa at nok er nok. De holdt en spontan demonstrasjon på Rådhustrappa og sa fra om de kritikkverdige forholdene. Kort tid etter ble det dannet en aksjonskomite med navnet #detgjelderlivet. I løpet av få uker ble det samlet inn over 2000 underskrifter med protest mot forholdene både for beboere og ansatte. Siden har det vært svært aktive uker og måneder. Fortsatt er det mye å gjøre. – Det er likevel artig å jobbe når vi er så mange som står på sammen, sier Nina Braadland, leder av NFU Trondheim lokallag, i en kommentar til SFA.

- Du har vært aktiv i Trondheim lokallag av NFU i over 20 år. Hvordan har det kunnet utvikle seg en så kritisk situasjon som nå?

- Det har vært svært krevende og frustrerende å være vitne til at tilbudene har blitt dårligere og dårligere. Vi har jobbet svært hardt for å prøve å forhindre den negative utviklingen. - Forholdene i tjenestetilbudet er blitt svekket gradvis gjennom hele dette århundre. Det startet så smått rundt år 2000. I 2005 vedtok bystyret en langsiktig plan om å gi tjenester til flere innenfor de samme økonomiske rammene. Omtrent like lenge som kommunen har underbudsjettet, har NFU jobbet for å gjøre kommunen klar over konsekvensene for bo- og tjenestetilbudet. Nå er vi kommet i en situasjon hvor det for mange ikke er snakk om å leve, men å overleve.

FARE FOR LIV OG HELSE

I desember 2018 var «overforbruket» på ca. 70 millioner. Budsjettet har vært kraftig underbudsjettet. Fagforeningen krevde at det ble iverksatt risiko-analyse. Resultatet fra risikoanalysen fikk alarmbjellene til å ringe. Flere ansatte og tjenestemottakere sto i fare for å miste livet. Politikerne ble sjokkert og skyldte på rådmannen. Rådmannen viste til at politikerne vedtar budsjetttrammene. Den 9. april vedtok politikerne inndekning av underskudd. Planen var opprinnelig å kutte 70 årsverk. Formannskapet bevilget 80 millioner for å unngå katastrofene.

- Så nå har problemene løst seg?

- Nei, overhode ikke. De 80 millionene vil kunne forhindre de største katastrofene, men fortsatt må det kuttes 43 årsverk. Trondheim er en stor kommune og det har vært kuttet i sektoren lenge. Det vil ta lang tid å bygge opp såpass mye som er rasert. Det dreier seg ikke bare om penger. Tjenestevedtakene i Trondheim er kun tjenestebeskrivende og sier lite om omfanget. Det må bli slutt på å plassere innbyggere med utviklingshemning inn i gitte rammer. Både budsjetter, planer og vedtak må ta utgangspunkt i rettigheter og den enkeltes behov, så må rammene lages ut ifra det. Målsetningene for omsorgstjenestene er heldigvis større enn å unngå tap av liv. Kommunen må bygge opp sektoren slik at innbyggerne med bistandsbehov kan ha aktive og meningsfulle liv, i samsvarende med formålet til helse- og omsorgstjenesteloven. En slik prosess vil koste kommunen både tid og penger.

- Hva vil dere gjøre for å sikre at også Trondheims innbyggere med utviklingshemning kan leve gode liv?

- Vi vil fortsette å demonstrere og aksjonere, både med og uten gule vester. Vi må også informere og forklare ansvarlige myndigheter om hva dette handler om. Den 22. mai hadde vi igjen en stor aksjon der flere hundre deltok. VI GIR OSS ALDR!

BÅDE AKSJON OG DIALOG

Aksjonskomiteen skal ha stand før valget, gi informasjon til politikerne, skrive leserinnlegg og kronikker. Vi deltar i kommunalt råd og spille på alle de strengene som vi kan spille på. I tillegg forsøker vi å komme i dialog med politikere fra alle partier. Vi må få politikerne til å forstå hvordan livssituasjonen til innbyggere med bistandsbehov kan være. Politikerne må lære å se ut over budsjettene og tenker på grunnleggende rettigheter, menneskerettigheter og betydningen av å kunne leve gode liv. I mai hadde vi den første dialogkonferansen med et utvalg politikere. Konferansen var såpass vellykket at det kommer en ny til høsten.

- Dere hadde altså en dialogkonferanse der livssituasjonen til mennesker med utviklingshemning sto i fokus?

- Bakgrunnen for den konferansen var et møte i Helse- og velferdskomiteen som inviterte aktuelle organisasjoner til å legge frem sine synspunkter på situasjonen i bo- og aktivitetstilbudet. Innleggene til NFU, Autismeforeningen, Lupe og Fagforbundet var godt samstemte i sine kritiske betraktninger. Flere politikere stilte gode spørsmål og ble noe rystet over hva de fikk høre. Dette ga et godt grunnlag for videre →

NINA BRAADLAND

og datteren Lena deltok i demonstrasjonene.

”

Vi gir oss aldri!

AKSJONEN "Det gjelder livet" i 8. mars-toget.

samarbeid. Aksjonsgruppa inviterte organisasjonene og en person fra hvert parti til denne dialogkonferansen. Bjørg Ringstad tok turen fra Gjøvik til Trondheim for å lede denne viktige samtalen. Alle ble oppfordret til å tenke fritt, uavhengig av uenigheter mellom organisasjoner og politiske partier. Dette handler om så mye mere enn valgkamp og budsjetter. Møtedeltakerne ønsker å møtes igjen etter valget. Jeg beskriver dette som historisk viktig.

SAMMEN ER VI STERKE

Aksjonen har fått navnet «Det gjelder livet» og bygger på det gamle prinsippet om «sammen er vi sterke». Kampen for likestilling og gode liv for alle er en langvarig og viktig kamp.

Nina Braadland har stått på barricadene før og har jobbet aktivt i NFU siden 1990-tallet og har følgende råd å gi andre NFU-lag:

- Søk allianser med andre organisasjoner, protester, demonstrer og få fokus på situasjonen. Forsøk å kom i dialog med politikerne slik at de forstår at det å leve er mer enn å overleve.

- Lag noen plakater og møt opp på rådhustrappa! Det er ikke bare i Trondheim det er mye å ta tak i. Helsetilsynets rapport fra tilsynet i 2016 viser dette. Håper mange starter opp aksjoner. Vi har en Facebook-side #detgjelderlivet og NFU Trondheim lokallag sin side. TV BRA har også dekket aksjonene.

Quality Care AS

opplevelse av mestring gjennom aktiviteter for alle

Quality Care

CE

DEN TØFFESTE GUTTEN I GATA!

Marius (12) har benyttet Kettwiesel liggesykkel i 1 år og synes sykkelen er det fineste hjelpemiddelet han har. "Jeg så sykkelen for første gang da jeg var på Beitostølen helsesportsenter sammen med andre barn/ ungdom med Cerebral Parese. Det var en større gutt som syklet rundt med Kettwiesel og jeg synes den var kjempetøff. Jeg har egentlig bare ventet på å bli stor nok for å få en slik sykkel."

Mammaen til Marius forteller at en av utfordringene hans er energiøkonomisering. "Han kan til tider bruke 3 ganger så mye energi enn det jeg og

du gjør. På sykkelen så slipper han å bruke så mye energi for å komme seg dit han skal. Han kan gjøre ting i sitt eget tempo og det synes jeg er utrolig fint å se."

Les mer om Marius og andre brukere av våre sykler på bloggen vår:

<https://qualitycareas.wordpress.com>

Topp poengsummer på tester for funksjonalitet, tilpasningsmuligheter og kvalitet i Europa

Våre sykler kan møte dine individuelle behov på en veldig god måte. Uansett hvilke begrensninger du opplever, kan vi tilpasse sykkelen til deg.

Quality Care AS - www.quality-care.no - 970 970 71 - fossegrenda 30 B, 7033 Trondheim

HVA SKJER I TRONDHEIM?

Høyre- mannen

Bak aksjonene i Trondheim, finner vi Håvard Ravn Ottesen, styremedlem i Trondheim NFU og kandidat på Trondheim Høyres liste til kommunevalget.

AV: Jens Petter Gitlesen

HÅVARD RAVN OTTESEN tror på enkeltmennesket. (Foto: Karl Haakon Sæveld)

Håvard Ravn Ottesen har vært særdeles aktiv i NFU Trondheim lokallag. Nå ønsker han også å engasjere seg i kommunepolitikken.

- Jeg har alltid hatt et stort engasjement. Egentlig uten så mye ledig tid med tre barn, krevende omsorgssituasjon hjemme. Jeg har vært pådriver for lokale pårørendenettverk og tillitsvalgt i NFU en god stund. Innsatsen her har inspirert, da jeg kan være med på å gjøre en forskjell. Byens beslutningstagere trenger også å høre stemmen fra de som sjeldent har anledning eller ikke evner å delta, sier Håvard Ravn Ottesen.

- Hvis du blir valgt, kan du påvirke situasjonen. Hvordan kan du eventuelt påvirke kommunens politikk?

- Jeg har mange års erfaring med interessepolitikk med mange tillitsverv i ryggsekken. Da jeg ble pappa til en sønn med utviklingshemning måtte jeg lære meg et nytt språk; kommunalsk, for å bli forstått av byråkrater som skulle fatte masse vedtak.

- Dette språket er vanskelig for meg, og folk flest. Jeg ønsker derfor å gjøre det enklere å være sjef i eget

liv. I dag blir en målt opp og ned for å finne riktig tjenestetilbud og det fattes vedtak mange ikke skjønner. Det er vanskelig å være sjef, når andre bestemmer hvordan du skal ha det.

- Jeg mener det er viktig at utviklingshemmede ikke blir sett på som brukere av helse- og omsorgstjenester, men som innbyggere. Likeverdet er viktig. Skal Trondheim være en by for alle, må også utviklingshemmede være en naturlig del av bybildet. Det betyr også at alle skal få tilstrekkelig personlig assistanse til å delta som alle andre.

- Du står på partiet Høyres liste. Vi har mange partier. Hvorfor valgte du akkurat Høyre som ditt parti?

- Jeg tror på enkeltmennesket. At alle har like stor verdi og alle har iboende ressurser de må få mulighet til å leve ut. Hver og en skal ha individuelle og frie liv med selvråderett over egen situasjon. Livssituasjonen til utviklingshemmede er alt for ofte prisgitt offentlige beslutninger. Beslutninger de det gjelder i liten grad har vært med på å avgjøre.

Nordisk møte i Århus

TEKST OG FOTO: Pia Ribsskog

8.-10. MAI VAR DET DANMARKS tur til å være vertskap for det årlige møtet med våre søsterorganisasjoner i Norden, Nordisk samarbeidsråd. Møtet ble holdt i deilige Århus på Jylland.

I fjor ble det nedsatt en arbeidsgruppe som skulle lage en rapport om hvordan artikkel 19 i FN konvensjonen etterlevs i Norden. Artikkel 19 handler om retten til å få velge hvor man vil bo, retten til et selvstendig liv og til å være en del av samfunnet. Funnene i Norge, Danmark, Sverige og Færøyene var ganske negative, det bygges stort og de individuelle tjenestene reduseres. På Island og i Finland var de mer optimistiske, der nedbyggingen av institusjonene startet mye senere og konvensjonen ikke ble ratifisert før i 2016. Det ble diskutert hvordan vi kan jobbe sammen videre og hvordan rapporten kan brukes, for eksempel muligens arrangere en stor nordisk konferanse om temaet.

Nordens Velferdssenter var invitert til møtet og Maria Montefusko informerte om deres arbeid med konvensjonen. Det ble avtalt at NSR skal oversende rapporten til NVC og foreslå at de lager et nordisk prosjekt på temaet.

Frem til møtet neste år skal artikkel 12 være tema for en ny arbeidsgruppe. Landene skal se på hvordan rettsikkerheten til mennesker med utviklingshemning er i de forskjellige landene. Direktøren i Inclusion Europe var innom og holdt et innlegg om hva de jobber med.

Til slutt ble det enstemmig vedtatt å endre navn fra NSR til Inclusion Nordic!

BESØK I EN ØKOLOGISK LANDSBY

Andelssamfunnet i Hjortsøy har som formål å ta ansvar, ikke bare miljømessig med også sosialt. Derfor har de bygget boliger for mennesker med utviklingshemning.

Leilighetene var utformet som små rekkehus. I nærheten lå et hus med fellesområde, der de har forskjellige kunstprosjekt og fellesmøter, måltider m.m.

BLI DEN DU ER

PEDER MORSET folkehøgskole

FRIST FOR SØKERE MED UTVIKLINGSHEMMING
FOR OPPTAK TIL SKOLEÅRET 2020-2021:

1. NOVEMBER 2019

www.pedermorset.no

PÅ SELBUSTRAND
MIDT I TRØNDELAG

FRØYDIS SCHJØLBERG er verger for to av leietakerne i Moavegen.

MARIE KONGSLI KLEIVEN er både verger for sin sønn og leder av NFU Vågå lokallag.

MARIT MOEN har vært verger for sin onkel siden moren døde for 8 år siden.

Hvem er de modige Vågå-vergene?

Hvem er de - de tre modige vergene i Vågå som taler øvrigheta midt imot? Som i 2013 først kjempet mot kommunens forslag om å legge ned bofellesskapet i Moavegen som ikke ble gjennomført. Og som siden har mistet mye nattesøvn, brukt det meste av sin tid og mange krefter på å legge kjepper i hjulene for kommunens tvangsvedtak mot mennesker som ikke selv kan ta til motmæle?

TEKST OG FOTO:
Bitten Munthe-Kaas

Før dommen falt i lagmannsretten, dro SFAs utsendte til Vågå for å bli litt kjent med de tre veiviserne i godt vergearbeid. Disse er: Frøydis Schjølberg (snart 80 år), Marie Kongsli Kleiven (66) og Marit Moen (50). Vi ble ønsket velkommen hjem til førstnevnte der vi ble møtt av de engasjerte, imøtekommende og trauste gudbrandsdølene.

Alle har mange års fartstid med vergeansvar. Det gjelder ikke minst Frøydis. Hun er nå verger for to av beboerne i Moavegen. Den ene en 59 år gammel mann som hun har kjent lenge. Hun overtok vergeansvaret for ham da hans tidligere verger ble alvorlig syk kort tid før rettssaken i tingretten begynte. Den andre - en kvinne som hun tidligere arbeidet med som lærer og spesialpedagog og har kjent fra hun var tre.

SØNNEN FLYTTER

Marie Kongsli Kleiven er mor og verge for sin sønn som har utviklingshemning og bor i et annet bofellesskap i Vågå. I sitt yrkesliv arbeidet hun som lærer i ungdomsskolen. Hun har vært leder i NFU Vågå lokallag siden 2012 og er varamedlem i styret i NFU Oppland fylkeslag. Sønnen hennes skal snart dra fra Vågå og flytte inn i et botilbud i Stange kommune i Hedmark.

Når han har funnet seg til rette der, skal foreldrene selge huset i Vågå og flytte etter. De skal bo i nærheten av ham. - Hensikten med dette er vårt håp om at han der kan bo trygt når vi etterhvert drar såpass på årene at vi ikke kan ivareta hans behov lenger. I Stange kommune bor også hans bror med sin familie. Avstanden til Bærum kommune der søsteren bor med sin, er heller ikke uoverkommelig. Når vi foreldre ikke er mer, har sønnen vår sin nærmeste familie i nærheten. Vår situasjon som pårørende er likevel enkel i den forstand at vi har frihet til å kunne gjøre det vi mener er best for sønnen vår. Det er langt verre for de som har sine familiemedlemmer i bofellesskap i kommuner som Vågå der holdningene til mennesker med utviklingshemning i stor grad er forandret i negativ retning, sier Marie.

VERGE FOR ONKELEN

Den yngste av de tre, Marit Moen, er verge for sin onkel på 66 år. Hennes mor hadde dette ansvaret for sin bror i alle år. Det var en selvfølge for Marit at hun skulle overta da moren døde for åtte år siden. →

Bakgrunn

DEN KNUSENDE DOMMEN - først i Nord-Gudbrandsdal tingrett og deretter i Eidsivating lagmannsrett - om at Vågå kommune kan tvangsflytte tre personer med utviklingshemning som har bodd sammen i Moavegen bofellesskap i 28 år, har vakt stor oppmerksomhet.

Saken handler om tre mennesker med diverse tilleggsdiagnoser, store tilpasningsproblemer og så å si ingen kontakt med sine pårørende. Takket være et stabilt personale og målrettet miljøarbeid har de gradvis fått sterk tilhørighet til hjemmet sitt og til hverandre. De har vokst seg sammen og blitt hverandres nærmeste familie.

I tillegg til at de ifølge de to rettsinstansene kan tvangsflyttes til et annet bofellesskap, har hver av dem blitt ilagt saksomkostninger fra begge rettsinstanser på i underkant av 150 000 kroner. Et beløp to av dem ikke har noen mulighet for å betale. Og sist, men ikke minst: Dommen er en trussel for kommunale leietakere med utviklingshemning over det ganske land som med denne dommen kan risikere å oppleve det samme.

ER BRUKERSTYRT PERSONLIG ASSISTANSE (BPA) INTERESSANT FOR DEG?

Ta kontakt med en av HAV's rådgivere i dag!

HAV BPA

Vi vil gi den enkelte tjenestemottaker en god og meningsfull hverdag. Alt vårt arbeid er basert på vår visjon om å skape en lettere hverdag med BPA. Vi legger stor vekt på at den enkelte tjenestemottaker selv bestemmer hvordan dagen skal være. Vi vet verdien av gode relasjoner til tjenestemottaker, ansatte og oppdragsgiver, som totalt sett gir deg ett bedre tilbud.

HAV AKTIV

Hav Aktiv er for deg som ønsker å være mer i aktivitet. Alt fra sit-ski, ski pigging, basket, sykling etc. Vi gir veiledning ift. til aktivitet og opplæring.

HAV FUNKSJONSASSISTANSE

Ordningen med funksjonsassistent er et nytt brukerstyrt virkemiddel for funksjonshemmede arbeidstakere. Nødvendig assistanse skal sørge for at du kan få eller beholde ordinært arbeid.

Bygdøy allé 23 • 0262 Oslo • Tlf. 45 22 22 88 • E-post: hav@havas.no • www.havas.no

VÅGÅ KOMMUNE har vedtatt at leietakerne med utviklingshemning skal ut og at eldre i stedet skal bruke bofellesskapet i Moavegen.

VÅGÅ KOMMUNE har frafalt sin tidligere argumentasjon om at standarden i Moavegen er så dårlig at bygningen må rives.

- Min onkel hadde opplevd store traumer og tre tvangsflyttinger før han ble sendt tilbake til Vågå fra tidligere Åkershagan sentralinstitusjon i kjølvannet av ansvarsreformen, sier Marit. - Det resulterte i tilpasningsproblemer med protester og utagering. Etter at han ble overført til Moavegen, tok det over syv år før han falt til ro.

- Dette handler om hans store vanskeligheter med å uttrykke seg. Han har en tilleggsdiagnose som i tillegg gjør at han er svært sårbar for forandringer. Han forstår heller ikke alltid hva og hvorfor ting skjer. Når han skal være utenfor bofellesskapet i en eller annen sammenheng, må han - i likhet med de to andre - ha gjentatte forsikringer om at de snart skal hjem igjen og løfter om at han fortsatt skal få sove i Moavegen.

Alle tre er i tillegg helt avhengig av faste rutiner, forutsigbarhet og trygge og gode rammer rundt seg. Både tingrettens og lagmannsrettens bagatellisering av og påstander om utagering og protester som «forbigående» reaksjoner, er utrolig provoserende for alle som kjenner dem, sier Marit. Som selv jobber i kommunen og ikke legger skjul på at hun etter hvert har fått en økende følelse av ubehag ved å være verge med tanke på arbeidsgivers krav til lojalitet.

MARATONLØP

I samtalen løp med de tre vergene, ble det tydelig hvor preget alle var etter maratonløpet de hadde vært gjennom de foregående dagene under hovedforhandlingen i Eidsivating lagmannsrett. Ingen av dem la skjul på at det i stor grad hadde vært som å snakke for døve ører. Det var flere blanke øyne rundt bordet når de satt ord på de mange alvorlige konsekvensene en tvangsflytting vil innebære. De hadde i tillegg latt seg opprøre over rettens oppfatning om beboernes eventuelle reaksjoner som kan oppstå i forbindelse med flyttingen «uansett ikke kan tillegges avgjørende vekt». - Dette er helt uforståelig når det samtidig ble dokumentert at det kan innebære oppbrudd av det som har blitt et familieliv, forverring av den enkeltes helse-tilstand, økt medisiner og forringet livskvalitet.

- Hele rettssaken handlet om det kliniske, tilføyde Frøydis. Den enkeltes bakgrunn og tragiske historie ble ikke tillagt vekt overhodet. Vi kunne heller ikke snakke fritt som i tingretten. I stedet fikk vi beskjed om bare å svare på det vi ble spurt om. Dommeren kappet oss rett av når vi gjorde forsøk på å komme inn på det rent medmenneskelige - som vi mener er det denne saken først og fremst handler om. Ut-talelsen om at kommunens interesser måtte gå foran rettens sympati med leietakernes, bar også bud om hvilken konklusjon dommeren kom til å lande på.

STANDARDEN

De tre vergene stilte seg i tillegg uforstående til kommunens argumenter om at standarden i Moavegen er så dårlig og at det er behov for omfattende rehabilitering. – Det samme gjelder påstanden om at de leietakerne vil få det bedre i Finntunet bofellesskap der de i tillegg vil få noen kvadratmeter mer plass og andre bekvemmeligheter. Vi som kjenner dem, vet at mer plass og høyere standard er det minst vesentlige for menneskene denne saken handler om.

De tre vergene er også enige om at kommunens tilbud om at de ansatte i Moavegen skal følge med de tre nåværende leietakerne over i Finntunet, heller ikke er tilstrekkelig. – Bygningene der er utformet helt annerledes. Det innebærer for eksempel at de mister tilgangen og muligheten for kommunikasjonen med hverandre på samme måte som de har i dag. Det blir i tillegg noe helt annet å skulle bo sammen med 12 andre – inkludert enkelte de ikke vil ha noe med å gjøre. Dette er stikk i strid med intensjonene i ansvarsreformen, statlige retningslinjer, husleieloven og CRPD.

En overføring av «våre» til Finntunet blir heller ikke bedre av at det dermed blir for få leiligheter der. Det betyr i sin tur at minst en leietaker som bor der nå og allerede har vært flyttet på flere ganger, må overføres til et annet bofellesskap for at «våre» tre i Moavegen skal tvinges inn, understreker Frøydis Schjølberg, Marie Kongkli Kleiven og Marit Moen.

FORTSATT UVITENDE

– *Hvordan reagerer leietakerne i Moavegen på at kommunen vil tvangsflytte dem til Finntunet?*

– Vi har valgt å ikke fortelle dem det før det er hundre prosent sikkert at tvangsflyttingen blir en realitet, svarer de tre vergene. Som til tross for tap i to rettsinstanser i skrivende stund (medio mai, red.anm.) ennå ikke helt har gitt opp håpet om at saken blir anket inn for Høyesterett.

ØNSKER DU Å STØTTE beboerne i Moavegen bofellesskap i Vågå kommune med kostnadene til domsstolsbehandlingen, kan du gi bidrag til:

- Bank-kontonummer 1506.09.27097
- Vipps # 524990 (Husk å trykk "kjøp og betal" før du søker på nr.)
- Eller du kan gi bidrag via innsamlingsaksjonen på facebook.

Pr. 12 juni er det kommet inn bidrag på tilsammen kr. 435 011,-

Tusen takk til alle som har bidratt. Saken skal ankes og kostnader vil påløpe i forbindelse med anken.

Hyller Vågå-vergene og krever lovendring

Storingsrepresentant Karin Andersen (SV) hyller vergene i Vågåsaken og krever lovendringer.

TEKST: Jens Petter Gitlesen

Karin Andersen (SV), leder av stortingets kommunal- og forvaltningskomite, har gjennom alle år markert seg med sitt iherdige arbeid for å sikre mennesker med utviklingshemning likestilling og gode livsvilkår. SV-representanten reagerer kraftig på situasjonen som avdekkes gjennom Vågåsaken. Storingsrepresentanten er klinkende klar: – Saken i Vågå viser at loven ikke er god nok.

Storingsrepresentanten er like klar i sine begrunnelser for lovendring: – Utviklingshemmede har den samme retten som andre til å bo hvor de vil, selv om de er avhengige av et tjenestetilbud som er mer omfattende enn for andre. Dette er utgangspunktet og selve intensjonen i lovverket. Saken i Vågå viser at loven ikke gir nok vern av hjemmet til utviklingshemmede og ikke tar nok hensyn til deres interesser og behov.

– Noe av det som opprører mest er at utviklingshemmede blir idømt saksomkostninger. Hvor skal de ta de pengene fra? Og dette vil jo skremme alle som vil prøve sine rettigheter fra å våge å ta saken til retten.

– *Hva kan du gjøre med saken?*

– Jeg kommer til å ta dette opp med regjeringen og også se på hvordan loven kan endres slik at vernet for utviklingshemmede styrkes. – Det har vært mange triste saker med verger i det siste, men dette er hvertfall en sak der vergen virkelig opptrer som verge og det er godt å se og fortjener honnør.

Har stortingsflertallet samme rettferdighetssans som Karin Andersen, så kan de rundt 85 prosentene av utviklingshemmede som er leietakere i kommunale bofellesskap, gå tryggere tider i møte.

STORINGSREPRESENTANT Karin Andersen (SV). (Foto: Stig Weston)

VIKTIG FILM

«Min datter Emilie»

Emilie er 22 år, trommeslager, elsker musikk og har Downs syndrom. Hun elsker også rutiner og alt som er trygt og kjent og misliker sterkt oppbrudd og forandring. For to år siden tok hun spranget og gikk ut av komfortsonen for å gå et år på Toneheim folkehøyskole i Hamar – der alt dreier seg om musikk. Foreldrene ville at hun skulle lære å bli så selvstendig som hun kan bli, for å kunne bygge et voksenliv på sine premisser.

TEKST: Bitten Munthe-Kaas

FOTO: Kristoffer Carlin

SFA møtte nylig Emilies pappa, filmregissøren Kristoffer Carlin. Han bestemte seg for å følge henne med kamera dette skoleåret, og lage en dokumentarfilm om datterens hverdag og utvikling. Filmen "Min datter Emilie" skal lanseres i september/oktober i samarbeid med NFU. Den skal vises på NRK og i andre sammenhenger.

OPPBRUDDET

I en av filmens første scener møter vi hovedpersonen på avskjedsfesten hjemme hos foreldrene kvelden før hun skal dra til Toneheim. Alle hun er mest glad i er der – vennene fra skolen, korpset og hip-hop-gruppa, foreldrene og farmor. Emilie plinger på glasset for å holde tale, er stolt og glad ved tanken på å skulle flytte hjemmefra. Så kommer tårene, angsten og fortvilelsen over å forlate vennene, mamma og pappa, for å skulle dra til en ny by og bo et sted der hun ikke kjenner noen. Men fra å være redd for det meste før hun begynte, flyttet hun direkte fra skolen og inn i egen, ny leilighet i et bokollektiv med tre andre i Oslo da skoleåret var over. – Da var hun klar for alt, sier Kristoffer Carlin.

Far og datter

FINNE SEG TIL RETTE

Selv om seerne kan få en følelse av at hun innimellom følte seg bortkommen og ensom i begynnelsen, jobbet Emilie hardt for å få venner og finne seg til rette på skolen. Utfordringene kommer på løpende bånd, men hun står i dem. Etterhvert blir hun tryggere og gjør store fremskritt, både sosialt og faglig. Fokuset skolens rektor og de ansatte hadde på Emilie som et menneske med ressurser og potensial for å utvikle seg, var åpenbart med på å påvirke hennes utvikling og forståelse av seg selv enormt. Det stimulerte henne til å ta utfordringer og våge mer.

AMBISJONER OG KARRIERE

- Hvordan fungerte Emilie sammen med talentfulle Toneheim-elever med drømmer om en karriere som elite-musikere og solister ved anerkjente konservatorier, musikkhøyskoler og symfoniorkestre?

- Det at hun med sine begrensninger er definert som et menneske «med nedsatt funksjonsevne» er for så vidt riktig, hvis et menneskes funksjonsnivå måles ut fra evnen til å bli solofiolinist i et →

”

Emilie er ærlig i følelsene sine

”

Hennes spilleglede fikk de andre til å senke skuldrene

symfoniorkester, svarer Kristoffer Carlin. – Hun har til gjengjeld et høyt funksjonsnivå når det gjelder sensitivitet, menneskeforståelse, humor og glede. Selv om hun ikke evner å sette ord på det som foregår i sitt indre, kommuniserer hun rikt. Hennes utrolige tilstedeværelse og evne til å være i følelsene sine, er hennes superkrefter. Medelevene hennes satt veldig pris på henne når de først ble kjent med henne. Jeg tror mange likte å spille med henne også, fordi hun fokuserer på rå spilleglede, ikke perfekt prestasjon. Det fikk de andre til å senke skuldrene.

ANNERLEDESHETEN

I filmen får vi også flere glimt av kampene Emilie måtte kjempe med seg selv når hun opplevde sin egen annerledeshet i forhold til de andre elevene. Vi ser hva erkjennelsen av egen tilkortkommenhet gjør med kroppsspråket hennes når hun blir korrigert av tromme-

læreren eller ikke treffer tonene riktig under den første korøvelsen. Lærerne så at hun hadde det tøft. De stilte krav til Emilie, samtidig som de hjalp henne videre. Men det var hun som gjorde jobben. Og hennes glede over gradvis mer egenmestring viser at alt strevet det innebar, var verdt det.

DE ANDRES USIKKERHET

På samme måte som filmen viser Emilies møter med alt det nye og ukjente på Toneheim, ser vi medelevenes keitete usikkerhet i deres første møter med henne. De er usikre på hvordan de skal forholde seg til henne, og vet ikke hvordan de skal takle den voldsomme styrken i følelsene hennes. De ante heller ikke hvordan de skulle forholde seg til at hun nærmest uten forvarsel kunne begynne å storgråte – før det var som gleden like plutselig skyllet gjennom henne sekunder etterpå.

Vi ser også hvordan Emilie etter hvert nærmest blir et forbilde for mange av medelevene. Ved at hun er så ærlig i følelsene, hjelper hun dem til å akseptere vanskelige følelser hos seg selv. Hun hjelper dem til å forstå at feil ikke er stygt og at sårbarhet ikke er svakt. Gradvis senker de skuldrene. Det oppstod vakre, genuine vennskap. Mange ga uttrykk for at de følte seg heldige som hadde Emilie i sin nærhet.

SKOLENS HOLDNING

- Hva var det ved Toneheim som gjorde at Emilie begynte nettopp der?

- Valget handlet først og fremst om skolens holdning. Av de 150 elevene som tas opp hvert år er det alltid noen som har behov for ekstra omsorg og tilrettelegging. De går ikke på en egen linje eller avdeling, men bor i studentkollektiv med de andre, synger i det samme koret, spiller i band, orkester og er sammen med dem i fritiden. Skolens holdning er at det ikke er Emilie, men de andre elevene som har behov for å bli «integrert» Det er de som må lære å fungere i fellesskap med andre mennesker.

Kristoffer Carlin håper at filmen vil bli brukt til å formidle denne tankegangen. - Den står i mot-

setning til retningen samfunnet vårt for øvrig bevegelse seg i. Vi lever i en tid og i et samfunn som dyrker fram individuell perfektjon og selekterer bort det som ikke er perfekt og effektivt. Jeg mener at vi ved å se mennesker som Emilie som feil vi må luke bort, gjør oss selv en enorm bjørnetjeneste. Det bidrar i sin tur til at vårt eget menneskelige spillerom blir både trangere og fattigere. Vi trenger mennesker som Emilie like mye som de trenger oss!

100 INDIVIDUALISTER BLIR IKKE ET ORKESTER

Rektor Jon Krognnes på Toneheim folkehøyskole er opptatt av at en musikers viktigste egenskap ikke er å spille, men å lytte. - Hundre individualister blir ikke et orkester, sier han. - Når våre elever med tiden skal spille i et symfoniorkester eller i et jazzband som driver med postmodernistisk improvisasjonsmusikk, er det helt avgjørende at de kan lytte og skjønner hva som skal til for å fungere i et fellesskap. Hos oss er det enighet om at Emilie og de andre elevene våre med behov for ekstra omsorg, er med på å bidra til det. ■

REKTOR JON KROGNES

på Toneheim folkehøyskole.

Samarbeidsprosjekt

NFU søkte midler til filmselskapet Motlys sitt prosjekt «Min datter Emilie» gjennom Stiftelsen Dam (ExtraStiftelsens nye navn).

Rådgiver Helene T. Strøm-Rasmussen gir i en kommentar uttrykk for at det er fint å kunne bidra til at publikum får et innblikk i livet til en ung kvinne med Downs syndrom.

- Det er få filmer av dette slaget, og derfor desto mer nødvendig med fortellinger som formidler innsikt og forståelse. NFU stiller seg for øvrig bak filmregissør Kristoffer Carlins tanker om sorterings-samfunnet, sier Helene T. Strøm-Rasmussen.

Lokallagsleder og kommunepolitiker

Skal en påvirke politikken overfor mennesker med utviklingshemning, så er bystyret et viktig organ. Monika Andersen, leder av NFU Arendal lokallag, har tatt konsekvensen av dette og stiller som kandidat til høstens kommunevalg.

AV: Jens Petter Gitlesen

MONIKA ANDERSEN
representerer Arbeiderpartiet. (Foto: Mona Huglid)

NFU er tjent med medlemmer og tillitsvalgte er aktive i partipolitikken. Det varierer hvilke partier som styrer kommunene, fylkene og nasjonen. Men uansett hvilke partier som har flertall, så er det viktig at de har best mulig kjennskap til og fokus på situasjonen til mennesker med utviklingshemning. NFU er ingen partipolitisk organisasjon, men vi er en politisk organisasjon som skal sikre at menneskerettighetene også oppfylles for mennesker med utviklingshemning.

Frem mot valget skal vi presentere noen tillitsvalgte og aktive medlemmer som også er aktive i partipolitikken.

Monika Andersen er leder av NFU Arendal lokallag og har sørget for at lokallaget er aktivt i politisk påvirkningsarbeid. Monika Andersen står også på Arendal Arbeiderpartis liste til kommunevalget.

- Gjennom NFU har jeg drevet politisk påvirkningsarbeid. Det skal jeg fortsette med selv om jeg blir valgt til bystyret i Arendal. Jobber en innad i partiet og aller helst i bystyret i tillegg til interessepolitisk, så får en flere strenger å spille på. Det er lettere å få saker på politisk dagsorden når en er på innsiden. En kan påvirke sakene både i tidlig fase og en kan påvirke sakene gjennom hele den politiske behandlingen. I tillegg er en nærmere den avgjørende

myndigheten. En representant har kun en stemme i bystyret, men blir en valgt, så omgås en mange andre representanter og en kan bidra til at mange får fokus på hvordan innbyggere med utviklingshemning har det. Min erfaring er at politikerne i liten grad kjenner til utfordringene som mennesker med utviklingshemning står overfor. Kommer en inn på et tidlig tidspunkt, så kan en få flere til å forstå feltet. Dette gjelder både innad i partigruppen, på tvers av partigrensene i utvalgsarbeid og i mer uformelle sammenhenger.

- *Hvorfor valgte du å representere Arbeiderpartiet?*

- I ungdommen var jeg med i AUF og jeg har alltid vært innenfor arbeiderbevegelsen. Da jeg for alvor engasjerte meg i politiske saker på våre felt, var det naturlig å engasjere seg i Arbeiderpartiet. Jeg stilte på årsmøtet til Arbeiderpartiet og fortalte om situasjonen som vi opplever og fikk vedtatt forslagene som jeg kom med. En er selvsagt ikke enig med et parti i ett og alt, men etter å ha lest partiprogrammene, så vet jeg at Arbeiderpartiet ligger nært mine synspunkter i svært mange saker. Spesielt i fordelingspolitikken, vektleggingen av solidaritet og det å sikre om vårt velferdssamfunn, sier Monika Andersen.

”

- Politikere
kjenner ikke alltid
utfordringene til
mennesker med
utviklingshemning

Ny videreutdanning på masternivå

FRA OG MED HØSTEN 2019 GIR UNIVERSITETET I SØRØST-NORGE (USN) ved studiestedet Campus Vestfold tilbud om en ny videreutdanning om aldring og utviklingshemning på masternivå. Studiet gir uttelling på 30 studiepoeng. Det er rettet mot helsefagarbeidere, omsorgsarbeidere og aktivitører som har en bachelorutdanning innen helsefag og minimum et års klinisk praksis.

- Dette betyr en kraftig styrking av videreutdanningstilbudet for dem som yter tjenester til eldre personer med utviklingshemning, sier Aud Johannessen fra USN. I et intervju på www.aldringoghelse.no viser hun til at det er samarbeidet mellom Aldring og helse, Stiftelsen SIGNO og Universitetet i Sørøst-Norge som gjør det mulig for de med høgskoleutdanning å ta videreutdanning innen dette fagfeltet. Bakgrunnen er at mennesker med utviklingshemning lever lenger enn tidligere. Dermed blir det flere eldre med denne funksjonsnedsettelsen også.

Det står mer om dette studiet på www.aldringoghelse.no Her er det også lagt ut informasjon om kompetansetjenestens toårige fagskoleutdanning på deltid om aldring og utviklingshemning.

Foto: Elisabeth Eri Røland

«Endelig er dagen her, og jeg er pyntet og klar for konfirmasjon. Pappa er stolt!»

I Uloba er det du eller en nærstående som bestemmer **hvem** som skal assistere deg, **hva** assistenten skal gjøre, **hvor** og **når** assistansen skal finne sted.

Ulobas BPA er skapt av oss som har behov for assistanse og er vår måte å organisere hverdagen vår på. Vil du vite mer om BPA ta kontakt med oss på telefon: 32 20 59 10 så hjelper vi deg videre!

For mer informasjon se våre nettsider: www.uloba.no

ULOBA
INDEPENDENT LIVING | NORGE

KORPUS

Populær kor- og dansegruppe

Den populære kor- og dansegruppen Korpus i Gjøvik-regionen kan vise til mange arrangementer og opptredener i fjor. Dette tilrettelagte kulturtilbudet har i snart 25 år gitt nærmere 40 medlemmer et ukentlig tilbud i Mjøsbyen.

TEKST: Bitten Munthe-Kaas

FOTO: Øyvind Strand Endal

Det skriver kulturkonsulent i kommunen, Ola Narten Svendsen til SFA. Blant arrangementene gruppen var med på i fjor nevner han NRK2-programmet Extra, Pascal Norges «Vårslipp-konsert» og landsmøte, mimredag på Gjøvik gård i tillegg til underholdning i diverse andre sammenhenger.

- Alle medlemmene i Korpus gir oss mange flotte opplevelser år etter år. Medlemmene gjør en stor innsats for å bli så gode som mulig og det tas fortløpende opp nye fra hele Gjøvik-regionen. De som ønsker å jobbe frivillig er hjertelig velkomne til å bidra på en eller annen måte, skriver Ola Narten Svendsen.

Halden – tidligere mønsterkommune

– I årene etter ansvarsreformen ble Halden fremhevet som en mønsterkommune. Administrasjonen sto fullt og fast på retningslinjene for reformen. I sin velkomsthilsen til de mer enn 80 fremmøtte på et møte i NFU Halden lokallags regi nylig, konstaterte mangeårig tillitsvalgt i NFU, Jørn Nilsen, at det i løpet av de senere årene har skjedd et skifte i kommunens holdninger til innbyggere med utviklingshemning og deres behov. – Hensikten med dette møtet er å få fram hvorfor og hvordan dette har skapt en utvikling som har gått i svært negativ retning, sa Jørn Nilsen.

MØTE I HALDEN

Stolte av det vi får til!

– Vi legger lista svært høyt for at tjenestene til Haldens 112 innbyggere med utviklingshemning skal være gode og forsvarlige, og er stolte av det vi får til!

TEKST OG FOTO: Bitten Munthe-Kaas

I sin innledning kom kommunalsjef for helse og omsorg, Veronica Aam, blant annet inn på arbeidet med å skape kommunens visjon. – Hensikten har vært å få fram nøkkelord som samarbeid med brukere, pårørende og andre involverte, brukermedvirkning, verdighet trygghet, omsorg, kunnskap og mestring.

Aam kom deretter inn på Helsetilsynets landsomfattende systemtilsyn som ble foretatt i 57 kommuner i 2016 da Halden fikk avvik. – Vi stiller oss positivt til tilsyn, ønsket det og tok det på største alvor, presiserte kommunalsjefen. Som samtidig understreket at dette var et systemtilsyn. – Det var med andre ord ikke kvaliteten på tjenestene som ble vurdert. Det tok ca. et år før fylkesmannen var fornøyd med hvordan vi organiserer tjenestene og avviket ble lukket.

BRUKERUNDERSØKELSE

Kommunalsjefen orienterte deretter om kommunens pågående arbeid med helse- og omsorgsplanen for 2020-2031. – Vi har i tillegg foretatt en innbyggerundersøkelse der blant andre foreldre til barn med funksjonsnedsettelse har sagt sin mening om mestring, boforhold, aktivitetstilbud, trygghet og nettverk.

Rapporten er så å si ferdig. Det som kommer fram er blant annet at koordinatorfunksjonen må styrkes. Overgangene fra barnehage / skole / voksenlivet må

KOMMUNALSJEF for helse- og omsorg, Veronica Aam.

LEILIGHETENE I BOFELLESKAPET er på ca. 30 kvadratmeter med ett rom og bad i tillegg til en liten kjøkkenkrok.

planlegges bedre. Det må i tillegg skapes bedre samhandling mellom de profesjonelle og familiene. Bolig- og tilrettelegging av arbeidstilbud til den enkelte må vurderes i god tid i forveien og det må etableres flere avlastnings-tilbud – for å nevne noe.

BOLIGKOMPLEKSER

Veronica Aam viste til kommunens 16 boligkomplekser med 2 til 7 leiligheter. – Det å bygge små enheter trekkes fram som et gode av fagmiljøene, men er samtidig sårbare og krevende å drifte. Vi har derfor ikke-stedlig ledelse i flere av disse enhetene som kan ivareta ansatte og sørge for at dårlige kulturer ikke sprer seg. Vi sliter i tillegg med å rekruttere kompetanse. Det å få tak i vernepleiere er en stor utfordring.

30 M² MED BAD

I sin beskrivelse av eksempler på botilbud kom Aam inn på 7 nyoppussede leiligheter for eldre med utviklingshemning. De bor i et tidligere bofellesskap for demente et stykke utenfor Halden sentrum (bildet). Hun omtalte dette som et «nydelig sted med fokus på fellesskap», men unnlot å nevne at det bor unge mennesker der, at leilighetene er på ca. 30 kvadratmeter med ett rom og bad i tillegg til en liten kjøkkenkrok. Bofellesskapet ligger noen få titalls meter fra et gammelt sykehjem.

Aam uttrykte også sin begeistring for 10 prosjekterte leiligheter som foreldre til fem familiemedlemmer har gått sammen om. – Dette er et stilig og tilpasset bygg som jeg på spøk har sagt at jeg kunne hatt lyst til å bo i selv, sa kommunalsjefen. →

Tilliten er syltynn!

Veronica Aam måtte tåle til dels kraftig kritikk fra møtedeltakerne om saker som har pågått i årevis uten at det er funnet en løsning. Flere av de samme sakene har tidligere fått bred omtale i SFA (senest i nr. 5/2018, red.anm.).

Sterkest kritikk ble rettet mot politikernes vedtak om å kreve 130 kroner dagen pr person i transport av brukerne til og fra kommunens dagaktivitetstilbud. Denne saken fikk også spalteplass i SFA5/18.

Følgende kommentar fra en mor vakte hørbar gjenklang blant mange av de tilstedeværende: – Vår tillit til Halden kommune er syltynn!

Dagsenter-utbygging til besvær

DET NYE DAGSENTERET for 78 brukere skal bygges på jordet til høyre for den gamle skolen som skal rives.

Halden kommune har i en årrekke hatt ulike planer om å bygge et nytt dagsenter for personer med utviklingshemning. De stadige utsettelsene har ført til at flere nå enten står uten eller har et utilfredsstillende tilbud.

Kommunens planer har hele tiden vært å bygge stort – altså på tvers av anbefalingene fra brukerorganisasjoner, alle faglige tilrådingar og sentrale intensjoner. NFU har sendt flere innspill til kommunen om denne saken, men aldri fått svar.

Mens Halden kommune tidligere satset på små, sentrumsnære dagsentra som gjorde at mange kunne gå på jobb, skal det nå bygges et stort senter på et jorde ved en nedlagt skole (bilde) mellom fire og fem kilometer fra sentrum der i underkant av 80 brukere pluss ansatte skal ha sitt daglige virke.

På det tidligere nevnte møtet med de pårørende, minnet kommunalsjef Veronica Aam om at det i tillegg til det store dagsenteret utenfor sentrum fortsatt vil være tre sysselsettings-tilbud for personer med funksjonsnedsettelser i Halden. – Det planlagte storsenteret er for øvrig et resultat av en avveining kommunen tok for å slette gjeld og dermed komme av Robek-listen. – Kommunen ønsket i utgangspunktet å bygge et mindre dagsenter nærmere sentrum, men fylkesmannen satt foten ned for finansieringen. Nå er både investeringsplanen og finansieringen godkjent. Jeg kan forsikre at bruker- og ansatte-medvirkning skal stå sterkt i dette prosjektet, sa kommunalsjefen.

Siste!

Like før SFA gikk i trykken ble det arrangert en facebook-aksjon i Halden mot politikernes kritikkverdige vedtak i fjor høst om å ta 130 kroner dagen per person for transport til og fra kommunens dagaktivitetstilbud. Aksjonen resulterte i over 1000 underskrifter. Saken skal opp i kommunestyret før sommerferien. Vi kommer tilbake til hva som skjedde der i neste nummer.

Historien om diskriminering

På samme måte som historien er full av diskriminering, fattes det diskriminerende vedtak i dagens kommunestyre.

Det sa NFUs forbundsleder Jens Petter Gitlesen som var invitert til møtet i Halden for å orientere om rettighetene til mennesker med utviklingshemning. Han minnet innledningsvis om at få personer med utviklingshemning får velge hvor og med hvem de skal bo. - De blir i stedet plassert i store bofelleskap eller kommunale omsorgssentre. Målsetningen for omsorgstjenestene er å gi mennesker med bistandsbehov mulighet til et aktivt og meningsfullt liv.

Omtrent det samme står i FN-konvensjonens artikkel 19. Det virker likevel som om få politikere er klar over nasjonale føringer eller forpliktelsene denne konvensjonen innebærer. I stedet fattes det diskriminerende

vedtak over en lav sko. Resultatet er for eksempel segregering og manglende samfunnsdeltakelse.

BPA

Gitlesen kom deretter inn på Halden kommune - som kun har en tilbyder av Brukerstyrt personlig assistanse (BPA). - Dette er for lite når vi samtidig vet at leverandørene har ulike tilbud. De kommunale tjenestene kan i tillegg lære av BPA-ordningene som er individuelt tilpasset - slik lovverket krever.

Forbundslederen minnet dessuten om reformperioden - da det ble lagt til grunn at alle voksne med utviklingshemning skulle ha fullverdige hjem på minst 55 kvadratmeter. - De samme føringene gjelder i dag. Det at Halden kommune har etablert ettroms leiligheter som er vesentlig mindre enn 55 kvadratmeter til mennesker med utviklingshemning, er både diskriminerende og uverdig.

Mitt spørsmål blir derfor: - Hvorfor kan ikke Halden fortsette å være en mønsterkommune i det å sikre mennesker med utviklingshemning gode livsvilkår? ■

DET AT HALDEN bare har en BPA-leverandør er for lite, mente Jens Petter Gitlesen.

slår seg sammen til

ecura
Bo og Rehabilitering

For mennesker med sammensatte bistandsbehov og utfordrende atferd.

Vi ivaretar og behandler mennesker med komplekse utfordringer og forbedrer livskvaliteten deres.

Vi er en av Norges fremste kompetanseleverandører innenfor metodikk basert på anvendt atferdsanalyse, med fokus på langtidseffekt i livskvalitet.

Ecura Bo og Rehabilitering AS inngår i Ecura konsernet som også tilbyr hjemmetjeneste, BPA og helsebemanning og sysselsetter 1100 personer.

Vi vokser og trenger flere flinke folk!
www.ecura.no

Ublu husleie

HUSLEIESAKEN I OSLO – som tidligere har vært omtalt i SFA – har løst seg. Like før SFA gikk i trykken skriver avisen Vårt Oslo at de med trygdeytelsen Ung ufør får tilbakebetalt 165 858 kroner av Oslo kommune. Som endelig har innsett og tatt konsekvensen av at husleienivået på over 13 000 kroner er urimelig for de som får ca. 19 000 kroner utbetalt i måneden.

På www.nfunorge.org følger Jens Petter Gitlesen opp. Han stiller blant annet spørsmålet om hva de andre kommunene og kommunalministeren gjør som har ansvaret for boligpolitikken. Han minner samtidig om at Oslo likevel langt fra er en versting. – I Trondheim, Bodø og mange andre kommuner er husleien over 13 000 kroner per måned. Det koster kommunene stort sett ikke noe å etablere nøkterne bofellesskap. De subsidieres med opptil 65 prosent av kostnadene. Politikerne i Bodø, Hadsel, Trondheim og andre kommuner med ublu husleier burde skjemmes, skriver NFUs forbundsleder.

MARION RISA (til venstre) får endelig tilbake for mye innbetalt husleie. (Foto: SFA)

NFU Vestfold og Telemark

AV: Øyvind Jensen, leder

NFU VESTFOLD OG TELEMARF FYLKESLAG hadde sine respektive årsmøter i Bø i Telemark nylig. Etter årsmøtene var det innkalt til konstituerende årsmøte i NFU Vestfold og Telemark.

Følgende styre ble valgt: Leder Øyvind Jensen, Telemark, nestledere: Randi Stenerud, Vestfold og Oddvar Hopen, Telemark, styremedlemmer: Annelise Haugstøl, Andre Holter, Telemark, Leif-Erling Olsen, Merethe Grønvold, Camilla Berntsen, Vestfold.

Dagen etter var det lokallagsamling med «Erfaringskonferanse» med ca. 50 påmeldte. Innledere var seks medlemmer fra lokallagene. De rettet søkelyset på temaene bolig, eie-leie, kommunale tjenester/BPA, forholdet VTA-dagsenter og BPA/kommunale tjenester i tilknytning til ferie og fritid. Innlederne var engasjerte og hadde forskjellige erfaringer. Alle fikk positive tilbakemeldinger.

Erfaringskonferansen viste at vi har mange medlemmer med mye kompetanse på mange områder.

Stor fest i Harstad

TEKST: Frank Einar Hansen, lokallagsleder NFU Harstad

FOTO: Ole Kristian Lundberg

NFU HARSTAD LOKALLAG fikk nylig midler til et medlemsarrangement fra det lokale næringslivet og Harstad kommune. I et innlegg til SFA (forkortet, red.anm.) skriver lederen av lokallaget, Fredrik Skaftnes at det blant de over 80 deltakerne også var medlemmer fra lokallagene i Borkenes og Kvæfjord ettersom de tre lokallagene satser en del på felles arrangementer. Alle kunne glede seg over variert underholdning med bidrag av blant andre bandet Rockefår, den tredobbelte paralympic-vinneren Knut Igeland og vitse- og gåtefortelleren Fredrik Skaftnes.

ROCKEBANDET ROCKEFÅR leverer alltid når det er fest.

LOKALLAGSLEDER FRANK EINAR intervjuer Knut Igeland som forteller om sine gull, sølv og bronse fra paralympic på 90-tallet.

LANDSBYENE MED Plass for alle

Camphill-landsbyene er integrerte levetilbud hvor mennesker med ulike behov for bistand lever side om side med omsorgspersoner i en levende og aktiv landsby.

Her er alle sysselsatt med fellesskapets mange oppgaver; håndverk, jordbruk, matlaging og hushold. Det legges vekt på nærhet til natur og mennesker, og opplæringen i dagliglivets mange gjøremål gir verdifull erfaring videre. Samtidig dekker arbeidet reelle behov i landsbyen.

Livet i fellesskap, arbeid, hverdag og fest danner grunnlag for et spennende og utfordrende miljø. I landsbyene pleies også et variert kulturliv med teater, sang, musikk, høytidsfeiringer og utflukter.

Nye medarbeidere tilbys introduksjonskurs i landsbylivet og antroposofi, samt fireårig deltids Bachelorutdanning i helsepedagogikk og sosialterapi.

Camphill Norge består av landsbyene Hogganvik, Jøssåsen, Rotvoll, Solborg, Vidaråsen og Vallersund Gård. I Vallersund ligger også FRAMskolen som er et folkehøyskolelignende tilbud for deg mellom 18 og 25 år som lever med utviklingshemming.

Vi ønsker deg velkommen til landsbyene!

CAMPBILL LANDSBYSTIFTELSE
Malvikvegen 1333, 7550 Hommelvik
Telefon 73 97 84 60
Epost: sekretariat@camphill.no
www.camphill.no

Camphill
NORGE

Positive signaler fra kultur- og likestillingsminister Trine Skei Grande

AV: Jens Petter Gitlesen

FOTO: Venstre

Intervju med Trine Skei Grande

Kultur- og likestillingsminister Trine Skei Grande har forlenget iverksatt arbeidet med en stortingsmelding om hvordan grunnleggende rettigheter til mennesker med utviklingshemning kan sikres. Meldingen skal være ferdig våren 2020.

Kultur- og likestillingsminister Trine Skei Grande har markert seg på våre områder også som stortingsrepresentant og partileder i Venstre. Venstre har jobbet for å øke antallet tiltaksplasser, partiet stemte for at Norge skulle tilslutte seg individuelleordningen til konvensjonen om funksjonshemmedes rettigheter. Sammen med tidligere stortingsrepresentant Borghild Tenden (V), fremmet Trine Skei Grande representantforslaget som resulterte i stortingsmeldingen Frihet og likeverd. Nå har kultur- og likestillingsministeren ansvaret for utarbeidelsen av en stortingsmelding om å sikre rettighetene til mennesker med utviklingshemning.

- Når kan en forvente at arbeidet med meldingen starter og når kan en forvente at meldingen presenteres for stortinget?

- Arbeidet er godt i gang og vi tar sikte på at stortingsmeldingen skal leveres Stortinget våren 2020.

- Rettighetsutvalgets mandat og innstilling var i stor grad preget av det å sikre mennesker med utviklingshemning grunnleggende rettigheter. I hvilken grad vil rettighetsperspektivet prege meldingen?

- Rettighetsperspektivet og likestilling er sentralt i meldingsarbeidet. For meg og Regjeringen er det viktig at meldingen tar opp, drøfter og angir tiltak som skal bidra til å sikre utviklingshemmedes menneskerettigheter.

INKLUDERINGSDUGNADEN

I mange situasjoner opplever en at mennesker med utviklingshemning glemmes. Regjeringen har mange prosesser på gang for å bedre situasjonen til mennesker med nedsatt funksjonsevne. Det skal blant annet utarbeides en handlingsplan for oppfølgingen av regjeringens strategi for mennesker med nedsatt funksjonsevne, inkluderingsdugnaden, det utarbeides en stortingsmelding om barn og unge med spesielle behov i barnehage og skole, regjeringen har varslet en likeverdsreform, flere andre arbeider er på gang. *- Hvordan vil statsråden sikre at arbeidet med stortingsmeldingen*

ivaretar behovene til og foreslår nødvendige tiltak, slik at hensynet til mennesker med utviklingshemning ikke atter en gang drukner i hensynene til alle andre grupper?

- Det er nødvendig at regjeringens politikk på området er helhetlig og godt koordinert, samtidig som vi skal ivareta og sikre gode tiltak og politikk for de utviklingshemmede. Jeg er likestillingsminister og jobber for finne gode løsninger for at utviklingshemmedes menneskerettigheter ivaretas i all politikkutforming.

KOORDINERINGSANSVAR

Kultur- og likestillingsministeren har et koordineringsansvar overfor mennesker med nedsatt funksjonsevne. Virkemidlene ligger først og fremst i sektordepartementene. Har statsråden en plan for koordineringen med sektordepartementene slik at målsetningene i politikken overfor mennesker med utviklingshemning også følges opp med de nødvendige tiltakene fra sektordepartementene.

- Jeg satser på at meldingsarbeidet på en god måte vil adressere utfordringer og angi noen løsninger når det gjelder samordning og helhetlig koordinering mellom departementet og andre statlige myndigheter. Tolga-saken har for eksempel vist at det ligger store utfordringer i styring, gjennomføring og forståelse av statlige vedtak, lov- og regelverk i ulike kommuner. Det må vi bli bedre på. Vi har fremmet en strategi for likestilling av personer med nedsatt funksjonsevne som nettopp har som formål å bidra til bedre koordinering og samordning på myndighetsnivå.

Det er betryggende å høre at arbeidet med stortingsmeldingen prioriteres og ikke kobles inn i alle andre pågående og kommende prosesser i regjeringen. Så langt synes arbeidet å bli tatt hånd om på en betryggende måte. Vi takker kultur- og likestillingsminister Trine Skei Grande og lover å komme tilbake til statsråden når arbeidet er kommet noe lenger og ser frem til våren 2020.

Tror vi at personer med funksjonsnedsettelse blir diskriminert?

Det norske folk er spurt om holdninger til diskriminering, likestilling og hat-prat. Det viser oss blant annet at det er nødvendig å spre kunnskap. Undersøkelsen hadde mange krevende funn på flere diskrimineringsgrunnlag. Her vil jeg peke på funksjonsnedsettelse som diskrimineringsgrunnlag, som skilte seg ut på noen punkter.

AV: Vigdis Endal,
daglig leder i SAFO

Det er uvitenhet om at diskriminering av personer med funksjonsnedsettelse er et problem

FÅ TROR AT PERSONER MED FUNKSJONS- NEDSETTELSE BLIR DISKRIMINERT

Kun 14 % mener at personer med funksjonsnedsettelse blir utsatt for omfattende diskriminering. 66 % tror at funksjonshemmede av og til kan bli utsatt for diskriminering. Det ble også spesifisert hvilken funksjonsnedsettelse, og da var det f.eks. kun 6 % som mente at synshemmede ble omfattende diskriminering, imens 16 % mente at utviklingshemmede ble omfattende diskriminert.

Funksjonshemming er det diskrimineringsgrunnlaget i rapporten der flest ikke vet om at diskriminering er et problem.

«SLIPPE» KRAV I SKOLEN

Et av utsagnene som skulle reageres på var følgende: «Barn med funksjonshemninger bør få slippe å få karakterer og tilsvarende krav på skolen». Over 24 % var helt eller litt enig i dette utsagnet. Forskerne ønsket på denne måten å finne ut om barn med funksjonsnedsettelse ble forstått som noen som kan fungere på lik linje med andre, eller om «man mener de har behov for en særbehandling som også kan innebære senere utenforskap». Selv om 76 % ikke mente dette, hva betyr det at nesten en fjerdedel er enig i at vi ikke skal stille krav til funksjonshemmede barn?

HVA MED HAT-PRAT?

Kun 6 % tror at personer med funksjonsnedsettelse blir utsatt for omfattende hat-prat. I en annen undersøkelse fra 2016, rapporterer imidlertid en av tre med funksjonsnedsettelse å oppleve hatytringer.

VILJE TIL INNSATS OG SANKSJONER

Et funn i undersøkelsen som er verdt å merke seg, er at nesten 90 % mener norske myndigheter bør bruke ressurser på å fremme økt likestilling og hindre diskriminering av funksjonshemmede. Det er også vilje til å sanksjonere når funksjonshemmede blir utsatt for diskriminering.

KUNNSKAP TIL ARBEIDET FOR LIKESTILLING

Undersøkelsen bekrefter behov for kunnskap om hva likestilling helt konkret betyr når det gjelder personer med funksjonsnedsettelse, og om diskrimineringen som skjer hver dag. Samtidig at politikere har støtte i å prioritere ressurser til likestillingsvirkemidler.

Rapporten «Holdninger til diskriminering, likestilling og hatprat i Norge» kan leses på Fafos hjemmeside (Fafø-rapport 2019:03).

FIKTIV RETTSSAK

- HADDE BARE NOEN
SPURT MEG!

SELVBESTEMMELSE OG VERGEMÅL

Tenk deg at ingen spør deg hva du vil fordi noen hevder du ikke er i stand til å forstå. Mange personer med utviklingshemming under vergemål opplever å bli fratatt sin samtykkekompetanse. Denne problematikken ønsker NFU å belyse ved å arrangere en fiktiv rettssak.

PROGRAM

- Kl. 09.30 Registrering og kaffe
- Kl. 10.00 **VELKOMMEN** ved konferansier Sunniva Ørstavik, generalsekretær i Norges Handikapforbund
- Kl. 10.15 **«RETTSSAK» OM VERGEMÅL**
Saksøkers advokat Helge Hjort, statens advokat Geir Tonning, dommer Jo Stigen
- Kl. 12.15 Lunsj
- Kl. 13.15 **DOMSAVSIKELSE**
- Kl. 13.30 **PRESENTASJON** av psykologspesialist Leif Hugo Stubrud
- Kl. 14.00 Pause
- Kl. 14.15 **PRESENTASJON AV JOURNALIST I VG**
Mona Grivi Norman (Tolga-saken)
- Kl. 14.45 **PANELDEBATT** med offentlige og private aktører
- Kl. 15.45 **OPPSUMMERING**

Velkommen!

8. november 2019, Oslo Kongressenter

Arrangementet er gratis.

Påmeldingsfrist 20. august

www.nfunorge.org

**Fagkonferanse
8. nov. 2019**

**NORSK FORBUND FOR
UTVIKLINGSHEMMEDE**

VISSTE DU AT

Budsjettkutt? Du må klage og be om utsatt iverksetting

Vi ser stadig medieoppslag om kommunale budsjettkutt. Det skal spares millioner på tjenester til mennesker med utviklingshemning og andre. Men reduksjon i tjenestene til den enkelte krever enkeltvedtak. Kuttet i dine tjenester, må du klage – og du må kreve at reduksjoner ikke iverksettes før klagesaken er endelig avgjort.

AV: Advokat Petter Kramås
Advokatfirmaet Kramås AS
petter@kramaas.no

Det har vært en rekke eksempler i det siste der kommuner politisk beslutter at det skal skjæres ned på tilbudet om praktisk bistand og opplæring, brukerstyrt personlig assistanse (BPA), støttekontakt eller avlastning. Slike nedskjæringsvarsler kommer gjerne i forbindelse med at budsjettsituasjonen er slik at kommunen "må gå til innskrenkninger" i tjenestetilbudet.

REDUKSJON KREVER ENKELTVEDTAK

Da er det viktig å holde fast ved følgende: En kommune kan ikke uten videre foreta slike nedskjæringer, uansett hvor tvunget de måtte føle seg av budsjettsituasjonen eller andre hensyn.

Det må først gis skriftlig forhåndsvarsel med anledning til uttalelse for hver enkelt tjenestemottaker som er berørt. Deretter må det fattes konkret enkeltvedtak om hvilket tjenestetilbud som skal gis til hver enkelt bruker av tjenesten. Når vedtak er fattet, må det sendes melding om dette til tjenestemottakeren – med informasjon om retten til å klage og om rett til å be om at endringer ikke skal gjennomføres før klagesaken er endelig avgjort (utsatt iverksetting).

I disse vedtakene må kommunen redegjøre uttrykkelig for begrunnelsen for den nedskjæring som finner sted i forhold til den enkelte bruker. Dette gjelder også dersom begrunnelsen for reduksjonen er rent økonomisk og knyttet til en foreliggende budsjettsituasjon. I begrunnelsen må det fremgå hvorfor kommunen

mener tilbudet fortsatt er forsvarlig og ikke går under det minstekrav på tjenester den enkelte har rettslig krav på. Uten slike vurderinger er vedtaket ugyldig.

FYLKESMANNEN KAN OVERPRØVE LOVANVENDELSEN

Hva som er nedre grense for nødvendig bistand og forsvarlig tilbud, er ikke et spørsmål kommunen selv står fritt til å avgjøre. Dette handler om lovtolkning, eller rettsanvendelse – og det innebærer at Fylkesmannen som klageinstans har myndighet til å overprøve kommunens vurderinger fullt ut.

UTSATT IVERKSETTING

Utgangspunktet er at et vedtak gjelder fra det tidspunktet vedtaket selv angir. Men – dersom du klager, kan du anmode om at gjennomføringen av en reduksjon skal utstå til klagen din er ferdig behandlet (som betyr det samme som at klagen gis oppsettende virkning). Det innebærer i så fall at du fortsatt mottar de tjenestene du har hatt, inntil klagen din er behandlet ferdig og det er endelig avgjort hva som blir tjenestetilbudet videre. Du må begrunne en slik anmodning om utsatt iverksetting, og redegjøre for de konsekvensene det får for deg om reduksjonen gjennomføres.

Kommunen tar stilling til anmodninger om utsatt iverksetting – men hvis kommunen sier nei, kan du bringe spørsmålet inn for Fylkesmannen til avgjørelse.

Nytt kursmaterieill

Kursmateriellet har blitt revidert med ny frisk layout.

Innbundet kurshefte koster kr. 50,- per stykk og kan bestilles i NFUs nettbutikk:

<http://www.nfunorge.org/Nettbutikk/Kurshefter/Kurshefte---Kommunevalg/>

God sommer til alle våre lesere!

Selv om jeg ikke sier noe, kan jeg ha noe å si...

JAG Assistanse AS er BPA-leverandør for barn og voksne med ulike funksjonsnedsettelse, hvorav en kan være en kognitiv funksjonsnedsettelse.

JAGs konsept retter seg spesielt mot de som trenger assistanse i arbeidslederrollen, og har særlig kompetanse på dette området.

JAG bygger sitt verdigrunnlag på grunnleggende menneskerettigheter, likeverd og likestilling. Vi har fokus på individualitet, kvalitet og skreddersyr din assistanse. JAG er medlem av European Network for Independent Living (ENIL).

Ta kontakt for mer informasjon om hvordan vi kan skreddersy din BPA.

Med BPA kan alle bo hvor og med hvem de vil!

JAG
Jeg - Assistanse - Godt liv

JAG Assistanse AS
Telefon: 962 09 666
www.jagassistanse.no

Følg oss gjerne på Facebook og Twitter!

Husk fagkonferansen!

NFU arrangerer fagkonferanse på Oslo kongressenter fredag 8. november fra klokken 9 - 16. Informasjon om program osv. vil bli lagt ut fortløpende etter hvert. Uansett: Sett av datoen - allerede nå!

**Fagkonferanse
8. nov. 2019**

**NORSK FORBUND FOR
UTVIKLINGSHEMMEDE**

Ring-ring!

Vergemålsmyndighetene sendte nylig ut brev til 18 000 personer for å høre om de samtykket til vergemålet. 319 svarte at de hadde vergemål mot sin vilje. Men hva med dem som ikke kunne lese og de som ikke makter å respondere på slike brev? Det er en stor fare for at de 319 kun er toppen av et isfjell. Blant dem som ikke svarte, vil en finne dem som i størst grad er avhengig av gode rettsikkerhetsordninger.

I en artikkel på www.nfunorge.org viser NFUs forbundsleder, Jens Petter Gitle- sen, til at han har hørt at fylkesmannen i Oslo og Akershus har begynt å ringe verge-trengende for å høre om de samtykker til vergemål. - Metoden vil nok fungere i mange tilfeller, men den forutsetter at personene de ringer til, har telefon, kan bruke den, forstår hva fylkesmannen spør om og evner å svare. Mange mangler disse forutsetningene.

Skal en sikre samtykke til vergemål og å sikre at vergen handler i sam- svar med den enkeltes inter- esser, trengs et mangfold av tilnærminger. Dette mang- foldet kalles ofte for be- slutningsstøtte, presiserer NFUs forbundsleder.

Arbeidstilbud

I 1990 lovet Regjeringen, støttet av et enstemmig Storting, å bygge ut arbeidstilbudet til mennesker med utviklingshemning. Vi venter fortsatt på at løftet skal innfris, skriver NFUs forbundsleder Jens Petter i en artikkel på www.nfunorge.org

Biografi

Ola Didrik Saugstad heter mannen som i så godt som en generasjon og kanskje lenger har vært de små barnas professor. Mer enn noen annen har han kjempet de for tidlig fødte (premature) og de syke nyfødtes rett til liv. Det krever dedikasjon, men også en dyp kjærlighet til selve livet. Dette kommer godt til uttrykk i hans splitter nye biografi som har fått tittelen «Kampen om oksygenet». Det står mer om boka på www.bokstaver.no

Alma-prisen

Leser søker bok er en av kandidatene til å bli blant de nominerte fra Norge til ALMA-prisen. Juryen skriver følgende i sin begrunnelse: «Vi mener jobben som Leser søker bok gjør med å gi alle en vei inn i boka, er svært viktig både for den enkelte leser, og for et samfunn som er tuftet på demokratiske verdier.» ALMA-prisen (forkortelse for Astrid Lindgren Memorial Award) ble opprettet etter forfatterens død av den svenske stat og administreres av kulturrådet i Sverige. Prisen er på 5 millioner kroner og skal styrke og øke interessen for den gode barne- og ungdomslitteraturen i hele verden.

Endelig!

I høst raste debatten om pleiepengeordningen som skulle sikre at foreldre med alvorlig langtidssyke barn får økonomisk kompensasjon når de må gå ut av jobb for å ta hånd om barna. Regjeringens endringer i 2017 skulle føre til at ytterligere 9000 barn og familier ble innlemmet i ordningen. Den har imidlertid fått hard medfart av blant andre SVs Audun Lysbakken, og eksperter som har kalt den rå, brutal og grunnlovsstridig.

På KrFs landsmøte nylig kom partileder Olaug Bollestad endelig med den gode nyheten om at regjeringen har gått med på å reversere samtlige av de omstridte endringene. Det betyr at graderingsreglene – som har fått dramatiske konsekvenser for familier med alvorlig langtidssyke barn – endelig – er fjernet.

Tolga-saken 1

Et flertall av landets fylkesmenn fortalte allerede i desember i fjor at de slet med å oppfylle alle arbeidsoppgavene på vergemålsfeltet. De fryktet at situasjonen ville bli enda tøffere når de i kjølvannet av Tolga-saken ble pålagt å undersøke flere hundre saker uten at det var satt av penger til det. I mars skrev VG at 319 nordmenn hadde kontaktet fylkesmennene og meldt at de ikke ønsker verge. Justisdepartementet opplyste 8. mai at tallet var steget til 364 personer. – Tallet er altfor høyt. Det burde jo vært null. Nå må fylkesmennene gå inn i disse sakene og vurdere realiteten i hver av dem, sa justisminister Jøran Kallmyr i et intervju med avisen. Han opplyste samtidig at regjeringen i forbindelse med revidert budsjett har satt av en pott på 10,2 millioner kroner som skal fordeles mellom Statens sivilrettsforvaltning og vergemålsavdelingene hos landets fylkesmenn. Justisministeren mener det skal være nok til å utføre oppdraget.

Tolga-saken 2

Daglig leder Petter Sødermann i konsultantselskapet Sødermann as har klaget VG inn for Pressens Faglige Utvalg (PFU) for brudd på seks punkter i Vær varsom-plakaten. Bakgrunnen er flere kritiske saker som VG skrev om Sødermanns virksomhet i fjor i kjølvannet av Tolga-saken.

Hjemmebesøk

Vi leser på www.ivarjohansen.no at byrådet i Oslo skal sende en sak til bystyret om hjemmebesøksprogrammet «Nye familier». Det går ut på at en fast helsesykepleier skal følge opp førstegangsførelse og alle Oslo-borgere som får barn for første gang i Norge, helt fra svangerskapet av og inntil barnet er to år, etter behov. Noen vil kanskje bare ha ett hjemmebesøk, mens andre vil trenge hjelp til veldig mye. – Og da skal de få det, framfor at vi venter til problemene blir store. Få ting er så lurt – og fint – som å støtte familiene den aller første tiden. For det vi gir barna da, det varer ofte livet ut, understreker byråd Inga Marte Thorkildsen.

Ned i vekt?

Karde AS holder i samarbeid med NFU på å utvikle en e-læringsressurs der målet er å bekjempe overvekt, bidra til bedre helse og økt livskvalitet hos ungdom og unge voksne med utviklingshemning. Den første versjonen av denne «appen» er klar for utprøving, vil du teste dette verktøyet? I så fall kan prosjektleder Riitta Hellman gi mer informasjon via sin e-post rh@karde.no

Sjelden og skeiv

Frambu senter for sjeldne funksjonshemninger inviterer voksne med en sjelden diagnose og seksuell orientering, kjønnsidentitet og/eller kjønnsuttrykk som gir flere minoritetsstatuser til kurs 28. og 29. august. Her skal det ses nærmere på både utfordringer og muligheter.

SØKNADSFRIST er 15. juni og henvendelser kan sendes til info@frambu.no Interesserte kan også få mer informasjon ved henvendelse til telefon 64 85 60 00.

Vergemål

Hvem bør dekket det økonomiske tapet når en verge svindler vergehaveren? Staten svarer opposisjonen. Vanskelig spørsmål, mener regjeringspartiene. Bakgrunnen er en verge i Trøndelag som svindlet til seg 240 000 kroner og døde da boet var så godt som tomt.

Se mer på www.nfunorge.org

Barmarkssamling

Skiforbundet arrangerer årets barmarkssamling på Golsfjellet i dagene fra 12. – 15. september. Påmeldingsfristen 1. august må overholdes.

Invitasjon og påmeldingslink ligger på:

<https://www.skiforbundet.no/para/skirenn/terminliste-norge/terminliste-utviklingshemmede/>

Boligmarkedet

Mens husleiene i de kommunale bofellesskapene vokser over alle støvleskaft, så er stortingsflertallet fornøyd med situasjonen.

Det står mer på www.nfuorge.org

Språk-kaféer

«Å møtes gjennom litteraturen» er en ny håndbok for alle som jobber med språk-kaféer. Håndboka ble lansert på Flerkulturelt bibliotekmøte «Med litteraturen som døråpner» på Nasjonalbiblioteket nylig. Utgangspunktet var litteraturens evne til å vekke tanker, minner og engasjement hos mennesker på tvers av språk, kultur, alder og referanser. Håndboka inneholder konkrete tips til hvordan arrangører kan bruke bøker for å få i gang en god samtale.

Rådgivere hos Leser søker bok, Veronica Salinas og Hanna Bovim Bugge, kan gi mer informasjon om hvordan litteratur kan brukes som en ressurs inn i språk-kaféarbeidet.

Det står mer på www.lesersokerbok.no

Leser søker bok jobber for et reelt kulturelt demokrati. Vi har som mål at alle skal få tilgang på gode leseopplivelser, uansett leseferdighet.

Vi jobber aktivt for å spre kunnskap om fagfeltet litteratur og samarbeider med skolebibliotek over hele landet.

Vi utvikler tilrettelagte bokser i samarbeid med forfattere, illustratører, tegneserietegnere og forlag. Vi driver også verdens største anskaffelse for fagfeltet litteratur - boksak.no.

PSYKOLOGER

Det er avgjørende at psykologer henter inn habiliteringsfaglig kunnskap i arbeidet med mennesker med utviklingshemninger. Mangel på slik kunnskap kan lede til både alvorlige menneskerettighetsbrudd og tapte utviklingsmuligheter for pasientene.

Det skriver Felicia Lie, Sidsel Romhus og Kristine Stadskleiv i en artikkel i Tidsskrift for Norsk Psykologforening som ble publisert 1. april.

Navnebytte

NFUs landsstyre har godkjent at NFU Fusa lokallag i Hordaland har byttet navn til NFU Bjørnafjorden lokallag.

Nedlagt

NFU Stryn lokallag i Sogn og Fjordane er nedlagt. Medlemmene er overført til NFU Gloppen lokallag.

Doktorgrads-prosjekt

Vernepleier og student ved doktorgradsprogrammet i helsevitenskap ved OsloMet, Tone Åker, presenterer doktorgradprosjektet hun holder på med i en artikkel på www.naku.no. Prosjektet er finansiert av ExtraStiftelsen i samarbeid med Redd Barna.

Det handler om hvordan politiet avhører personer med funksjonsnedsettelse som har vært utsatt for vold eller seksuelle overgrep. Hennes håp er at dette arbeidet også skal bidra til å få rettet søkelyset mot at personer med funksjonsnedsettelse møter utfordringer i rettssystemet i form av fordommer og manglende kunnskap om deres behov for tilrettelegging.

Doktorgradsstudent Tone Åker

Tigergjengen

Her ser du Erling, men hva gjør han? Slår han en dame på rompa? Vil du vite mer kan du lese en av de nye bøkene om Tigergjengen som kommer til høsten. Liker du ikke å lese selv? Få noen til å lese for deg! Eller gjør som mange andre: Start en leseklubb!

Tigergjengen er en serie på snart 30 lettleste bøker for unge og voksne. Med humor og spenning handler serien om temaer som de er opptatt av: Kjærlighet, vennskap, familie, sorger, gleder, hverdag og samfunnet rundt. Bøkene er utgitt på www.skaugeforlag.no

FRAMskolen

på Vallersund Gård

utlevede.no • Foto: Karin Størseth

vallersund.camhill.no/framskolen

Et lærested for
unge voksne med
utviklingshemming

Et folkehøgskolelignende tilbud for deg mellom 18 og 25 år som lever med utviklingshemming. Skolen vil bidra til å gi deg en god overgang fra livet i familie og skole, til et liv som voksen.

AKTIV

HJELPEMIDLER A/S

Nå med Fatbikehjul og trommelbrems

Tlf: Geirr 98239850. e mail: geirr@aktiv-hjelpemidler.no

Multivogn

Al-trac

Nå med

hjelpemotor

www.aktiv-hjelpemidler.no

www.aktivhjelpemidler.com

BLI FAST GIVER

Levekårene for mennesker med utviklingshemning må bedres og diskriminering må unngås. Mange mangler individuelle og tilrettelagte tjenester, arbeid eller dagtilbud, har dårlig økonomi, blir fratatt selvbestemmelse, får utilstrekkelig opplæring m.m.

LISTEN ER LANG

NFU er en viktig pådriver for å endre dette. Vi svarer på høringer, deltar på møter og arbeidsgrupper, holder foredrag og gir innspill til ulike myndigheter. Overfor enkeltpersoner gir vi råd, veiledning og bistand til å utforme og skrive klager.

NFU vil fortsette med dette arbeidet og være «vaktbikkja» som passer på og følger opp at det offentlige følger lover og regler. Til dette arbeidet har vi behov for flere frie midler.

Fyll ut skjemaet nedenfor og send inn, eller gå inn på vår nettside www.nfunorge.org/Bli-medlem, dersom du vil bli fast giver.

På forhånd tusen takk!

FOTO: Bitten Munthe-Kaas

Jeg vil gjerne bli fast giver

Ønsker å gi kr:

- 100
 300
 600
 1200
 Annet beløp _____

Hvor ofte?

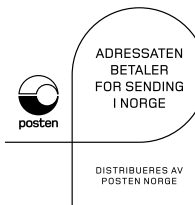
- 1 gang i måneden
 1 gang i kvartalet
 1 gang i halvåret
 1 gang i året

Jeg ønsker å motta NFUs nyhetsbrev på e-post

- Ja
 Nei

Norsk Forbund for Utviklingshemmede

Svarsending 1225
0090 Oslo

Fornavn: _____

Etternavn: _____

E-Post: _____

Fakturaadresse: _____

_____

Postnummer : _____

Poststed: _____

BUTIKK

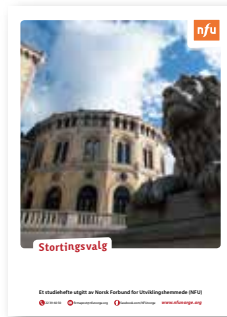
Alle kurshefter 50,- kr per hefte.

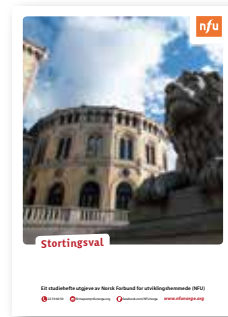
Om tro og livssyn

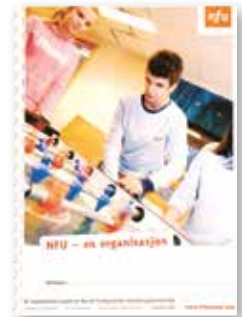
Fra foreldrehjem til eget hjem

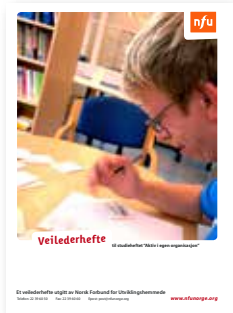
Stortingsvalg (bokmål)

Stortingsvalg (nynorsk)

NFU - en organisasjon

Veilederhefte til studieheftet «Aktiv i egen organisasjon»

Aktiv i egen organisasjon

NFUs prinsipp-program

Vi og samfunnet (nynorsk)

Tillitsvalgt i organisasjonen NFU

Pengene mine kr. 50,-

Ledsagerhefte

Veileder til kurslærer

Seksualitet og samliv

Kroppen min og følelsene mine

Kursbevis kr 10,-

Kursmappe kr 25,-

LAST NED!

Boken «Fokus på overganger mellom ulike skoleslag» er utsolgt, men ligger klar for nedlasting på vår hjemmeside nfunorge.org/no/nettbutikk/boker/

Bøker om veien til egen bolig

kr 100,-

kr 150,-

Refleksbånd kr 25,-

Pins kr 25,-

Klistremerker
6 merker per ark kr 6,-Pris per stk. kr 15,-
Introduksjonstilbud!!
10 stk. kr. 100,-Svettebånd til håndledd
kr 25,-Multilue - jubileumsutgave
kr. 25,-

Pølsebag med utvendig lomme kr. 150,-

Velg
miljøvennlig,
dropp plast-
posen!

Handlenett kr 50,-

Magebelte kr. 75,-

Tallerken (porselen) kr 150,-

Kopp (porselen) kr 200,-

Ja takk, jeg bestiller (skriv antall):

- Kurshefte: Om tro og livssyn
- Kurshefte: Fra foreldrehjem til eget hjem
- Kurshefte: Stortingsvalg (bokmål)
- Kurshefte: Stortingsval (nynorsk)
- Kurshefte: NFU - en organisasjon
- Kurshefte: Aktiv i egen organisasjon
- Kurshefte: Veilederhefte til studieheftet
- Kurshefte: NFUs prinsipp-program
- Kurshefte: Vi og samfunnet (nynorsk)
- Kurshefte: Tillitsvalgt i organisasjonen NFU
- Kurshefte: Pengene mine
- Kurshefte: Ledsagerhefte
- Kurshefte: Veileder til kurslærer
- Kurshefte: Seksualitet og samliv
- Kurshefte: Kroppen min og følelsene mine
- Kursmappe
- Kursbevis
- Bok: Sjef i eget hus
- Bok: Veien fram til egen bolig
- Refleksbånd
- Pins
- Klistremerker
- Svettebånd til håndledd
- Multilue
- Penn
- Handlenett
- Kopp (porselen)
- Tallerken (porselen)
- Pølsebag
- Midjeveske

Navn: _____

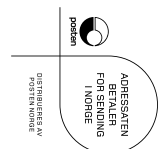
Adresse: _____

Poststed: _____

E-Post: _____

Porto kommer i tillegg. Du kan også bestille via **telefon 22 39 60 50**, e-postadresse **post@nfunorge.org** eller bruk nettbutikken til NFU på **www.nfunorge.org**. Vi sender e-faktura.

Norsk Forbund for
Utviklingshemmede
Svarsending 1225
0028 Oslo

Vil du annonsere i **Samfunn for alle?**

Ta kontakt med vår annonseselger:

Salgs Forum AS

post@salgs-forum.no

www.salgs-forum.no

Personalpartner

www.personalpartner.no

JÆRHAGEN

PRIMA

Idrettsveien 2, 7072 Heimdal Tlf 72 89 43 00
prima@prima-as.no www.prima-as.no

**BR. STENSKJÆR
TRANSPORT AS**
støtter NFU's arbeid

Bamse Produkter AS

Du har kunnskapen, vi har produktene.

- Barn og voksne
- Posisjonering
- Trening
- Behandling

For mer informasjon se:
www.bamseprodukter.no
www.hjelpemiddeldatabasen.no
Varekataloger og brosjyrer.

Omsorg. Verdighet. Respekt.

Privat Omsorg Nord tilbyr
alle **retten** til et aktivt og
selvstendig liv

Vi tilbyr BPA (brukerstyrt personlig assistanse)
i Alta, Tromsø, Karlsøy, Narvik, Harstad og Kvæfjord

Ta kontakt på 406 22 364 • post@privat-omsorg.no
www.privat-omsorg.no

PRIVAT OMSORG NORD
NÆRT & KJÆRT

Landsstyret

FORBUNDSLEDER
Jens Petter Gitlesen
41 10 13 42
jpg@nfunorge.org

NESTLEDER
Torill Vagstad
40 28 83 07
torill.vagstad@gmail.com

Geir Tore Søreide
91 84 55 74
geir.t.soreide@haugnett.no

Camilla Hopen
camillahopen@yahoo.no

Karen Hultgren Olsen
91 59 30 67
karenhultgren@gmail.com

Ninni Bakke Tornes
90 06 35 24
ninni.b.tornes@live.no

Evy Utne Knutsen
48 15 41 96
evy.knutsen@bkkfiber.no

Nasjonalt

**Norsk Forbund for
Utviklingshemmede**
Pb 8954 Youngstorget, 0028 Oslo

Besøksadresse:
Youngstorget 2b, 7. etasje
Telefon: 22 39 60 50
post@nfunorge.org

www.nfunorge.org
Bankgiro: 8200.01.93417
Org.nr.: 943 260 672

Fylkeslagene

NFU Oslo Fylkeslag
c/o NFU
Postboks 8954 Youngstorget
0028 Oslo
22 39 60 51
oslofylkeslag@nfunorge.org

NFU Akershus Fylkeslag
v/ Tove-Britt Henriksen
Ignaveien 131
1912 Enebakk
64 92 62 53 / 908 39 380
tove.henriksen@tusker.no

NFU Østfold Regionlag
v/ Kirsten Viskum
Løvetannveien 28
1850 Mysen
414 61 914
kvislum@gmail.com

NFU Hedmark Fylkeslag
v/ Eirik Dahl
Ajerhagan 6
2319 Hamar
464 09 707
eid24@outlook.com

NFU Oppland Fylkeslag
v/ Staale Stampeløkken
Hagehaugveien 2 A
2613 Lillehammer
976 94 452
stastamp@gmail.com

NFU Buskerud Fylkeslag
v/ Birgitte Boldvik
Jens Bjelkesgate 41 A
0578 Oslo
938 90 671
birgitte.boldvik@gmail.com

**NFU Vestfold og
Telemark Fylkeslag**
v/ Øivind Jensen
Vearveien 4
3173 Vear
909 19 810
nfu.vf@online.no

NFU Aust-Agder Fylkeslag
v/ Anders Haslestad
Molandsveien 1450
4849 Arendal
976 01 658
anders.haslestad47@gmail.com

NFU Vest-Agder Fylkeslag
v/ Stian Brødsjø
Møllevannsveien 32
4616 Kristiansand S
930 44 855
stian@soh.no

NFU Rogaland Fylkeslag
Hillevågsveien 100
4016 Stavanger
51 89 15 50
post@nfu-rogaland.no

NFU Hordaland Fylkeslag
v/ Kai Esten Dale
Reio 15
5208 Os
930 25 093
kai.esten.dale@knett.no

NFU Sogn og Fjordane
v/ Gry Sætre
Angealdsvegen 107
6810 Førde
909 49 316
gry.setre@gmail.com

NFU Møre og Romsdal Fylkeslag
v/ Ninni Bakke Tornes
Fabrikkveien 13
6415 Molde
900 63 524
mrfylkeslag@nfunorge.org

NFU Trøndelag Fylkeslag
v/ Snorre Ness
Bregnevegen 1
7803 Namsos
74 21 23 08 / 905 16 966
snorre.ness@ntebb.no

NFU Nordland Fylkeslag
Postboks 843
8001 Bodø
75 52 40 48 / 917 24 708
bpriesem@online.no

NFU Troms Fylkeslag
v/ Anne Marie Bakken
Dalnes, 9475 Borkenes
916 98 512
amsbakken@gmail.com

NFU Finnmark Fylkeslag
v/ Frid Tellefsen Svineng
Boks 187
9735 Karasjok
909 36 156
nfufinnmark@hotmail.com

RETURADRESSE:

Samfunn for alle

Postboks 8953 Youngstorget
0028 Oslo

Hedret for Tolga-avsløringene

VI GRATULERER VG og journalistene Maria Sunnå Mikkelsen, Mona Grivi Norman og Frank Haugsbø med norsk presses største heder - Den Store Journalistprisen for avsløringene om Tolga-saken. Det skrev NFUs forbundsleder Jens Petter Gitlesen i en kommentar etter prisutdelingen. Han minnet samtidig om at når systemene svikter, så kommer en i situasjoner at media er den eneste rettsikkerhetsgarantien. - VG-journalistene skal ha honnør for å ta sitt samfunnsoppdrag på alvor, presiserte NFUs forbundsleder.

MONA GRIVI NORMANN OG FRANK HAUGSBØ etter prisutdelingen. Maria Sunnå Mikkelsen var ikke tilstede da bildet ble tatt. (Foto: Gorm Kallestad / NTB Scanpix)

ADVOKATFIRMAET
KRAMÅS

"Vi har bred erfaring i alle rettsforhold som gjelder mennesker med utviklingshemming, og bistår i saker i hele landet."

- Omsorgstjenester
- Trygdeytelser
- Vergemål
- Dagtilbud og tilrettelagt arbeid
- Arv og testament
- Helsetjenester
- Erstatning
- Skole og undervisning

KRISTIN KRAMÅS

481 65 111
kristin@kramaas.no

PETTER KRAMÅS

901 37 450
petter@kramaas.no

KONTORER

C J Hambros plass 5, 0164 Oslo
Storgata 50, 1555 Son

www.KRAMAAS.no